Araştırma Makalesi
Research Article

İNSAN HAKLARI Yıllığı
Human Rights Yearbook

Geliş Tarihi / Received : 27.06.2025
Kabul Tarihi / Accepted : 27.10.2025
DOI: 10.69958/ihy.1573602

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Ankara Hacı Bayram Veli University

Cilt / Volume 43, Yıl / Year 2025 ISSN: 1016-7617 e-ISSN: 2757-8534

BİR ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK KRİZİ: 7 EKİM SONRASI GAZZE'DEKİ SİSTEMATİK İHLALLERİN ANATOMİSİ**

An International Humanitarian Law Crisis: Anatomy Of Systematic Violations In Gaza After October 7

Tolga ÇIKRIKÇI*

ÖZET

İsrail-Filistin sorununun 7 Ekim 2023'te girdiği yeni evrenin devamında gerçekleşen çatışmalar ile Gazze'deki sivil halkın maruz kaldığı insan hakkı ihlalleri uluslararası insancıl hukukun ilke ve normlarını, derin tarihsel kökleri bulunan İsrail-Filistin sorunun en önemli boyutlarından biri haline getirmiş durumdadır. Bu çalışmada, "7 Ekim 2023 sonrası İsrail'in Gazze'ye yönelik faaliyetlerinin uluslararası insancıl hukuk bağlamında hangi ihlalleri içerdiği" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda çalışma, 7 Ekim sonrası İsrail'in Gazze'de gerçekleştirdiği askerî operasyonların ve paralel uygulamaların, uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde ne tür ihlaller içerdiğini incelemektedir. Gazze'deki abluka, zorla yerinden etme sağlık tesislerine yönelik saldırılar ve insani yardımın engellenmesi gibi vakalar, orantılılık, ayrım gözetme, askerî zorunluluk ve gereksiz acıların önlenmesi ilkeleri temelinde değerlendirilmiştir. Nitel bir içerik analizi yöntemiyle yürütülen bu araştırma, büyük ölçüde Birleşmiş Milletler belgeleri, uluslararası insan hakları örgütlerinin raporları ve uluslararası hukuk kaynaklarına dayanmaktadır. Kullanılan kaynakların sınırlılıkları (erişim kısıtları, doğrulanabilirlik sorunları, olası taraflılık gibi) dikkate alınarak yapılan analizde, insancıl hukuk ve insan hakları hukukunun kesişiminde yer alan ihlaller bütünsel bir çerçevede ele alınmıştır. Araştırma bulguları, İsrail'in Gazze'deki faaliyetlerinin büyük ölçüde uluslararası insancıl hukuka aykırı olduğunu ortaya koymaktadır. Sivil yerleşim alanlarına yönelik doğrudan saldırılar, sağlık hizmetlerine erişimin engellenmesi, toplu cezalandırmaya dönüşen abluka uygulamaları ve keyfî gözaltı gibi uygulamalar bu ihlallerin başlıca örnekleridir. Bu bağlamda çalışma, Gazze'deki insancıl hukuk ihlallerinin, İsrail-Filistin sorununun en yakıcı ve acil boyutlarından birini oluşturduğunu ortaya koymakta; uluslararası toplumun daha güçlü hesap verebilirlik mekanizmaları geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İsrail-Filistin Sorunu, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Sivillerin Korunması, İnsan Hakları, Gazze.*

** Bu çalışmanın araştırma taslağı, 23-26 Mayıs 2024 tarihinde düzenlenen X. Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi'nde sözlü olarak sunulmuştur.

* **Dr. Öğr. Üy.,** Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararasarası Hukuk Anabilim Dalı, 0000-0001-5102-0907, tolga.cikrikci@giresun.edu.tr

Atıf Şekli / Cite As: Tolga Çıkrıkçı,"Bir Uluslararası İnsancıl Hukuk Krizi: 7 Ekim Sonrası Gazze'deki Sistematik İhlallerin Anatomisi", İnsan Hakları Yıllığı, C.43, Y. 2025: 27-56

İntihal | Plagiarism: *Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. | This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.*

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ABSTRACT

The human rights violations faced by the civilian population in Gaza following the new phase of the Israel-Palestine conflict that began on October 7, 2023 have made the principles and norms of international humanitarian law one of the most critical dimensions of this deeply rooted dispute. This study seeks to answer the following research question: "What kinds of violations do Israel's operations in Gaza after October 7, 2023, involve under the framework of international humanitarian law?". In this context, the study examines the nature and scope of international humanitarian law violations committed by Israel during its military operations and related actions in Gaza after October 7. It focuses on practices such as the blockade, forced displacement, attacks on healthcare infrastructure, and the obstruction of humanitarian aid, assessing their compliance with the principles of proportionality, distinction, military necessity and the prohibition of unnecessary suffering. Employing a qualitative content analysis approach, the study draws primarily on United Nations documents, reports from international human rights organizations and legal sources. Aware of the methodological limitations of these sources – including issues of verifiability, accessibility and potential bias – the analysis integrates violations at the intersection of humanitarian and human rights law into a comprehensive legal framework. The findings indicate that Israel's actions in Gaza constitute significant violations of international humanitarian law. Direct attacks on civilian areas, restrictions on access to medical care, the punitive nature of the blockade and arbitrary detentions are among the key examples. The study concludes that these violations form one of the most urgent and critical aspects of the Israel-Palestine conflict and underscore the need for more robust international accountability mechanisms.

Keywords: *Israel-Palestine Conflict, International Humanitarian Law, Civilian Protection, Human Rights, Gaza.*

EXTENDED ABSTRACT

This study examines the legal and humanitarian implications of Israel's military operations in the Gaza Strip following the outbreak of hostilities on October 7, 2023. The escalation, triggered by Hamas-led attacks on southern Israel, prompted a large-scale military response by the Israeli Defense Forces. As the conflict progressed, significant concerns emerged regarding the violations of international humanitarian law and human rights, particularly in relation to the protection of civilians and the proportionality of the use of force. The central aim of this study is to assess whether Israel's actions in Gaza, including airstrikes, ground operations, forced displacement, and restrictions on humanitarian aid, are consistent with the core principles of international humanitarian law.

The research is grounded in a qualitative content analysis methodology. Primary data sources include official reports and documentation published by United Nations agencies, international human rights organizations, and independent observer missions. These materials were systematically coded and analyzed in relation to key legal standards, particularly the principles of distinction, proportionality, military necessity, and the prohibition of unnecessary suffering. The analysis is also contextualized through a normative framework that links international humanitarian law with international human rights law, recognizing their growing intersection in asymmetric conflicts such as the Israeli-Palestinian dispute. While the study primarily relies on qualitative data, it acknowledges the inherent limitations of such sources. Reports by human rights organizations and international institutions, though crucial for documentation, may face challenges regarding verification, source bias, or selective reporting. Nevertheless, triangulation of multiple reports and consistency across independent sources have been employed to enhance reliability. Moreover, the study refrains from drawing definitive legal conclusions, instead offering a structured analytical lens that identifies patterns of conduct likely constituting violations, in accordance with established legal standards and precedents.

The study highlights that many actions undertaken by Israeli forces in Gaza after October 7 appear to constitute serious breaches of international humanitarian law. These include indiscriminate attacks on densely populated civilian areas, the targeting of critical civilian infrastructure such as hospitals and schools, the obstruction of humanitarian corridors, and practices amounting to collective punishment. Evidence also suggests the use of dehumanizing and degrading treatment against detainees, forced

displacement of civilian populations, and the disproportionate use of military force in urban settings. Importantly, the violations not only challenge the legal obligations of a state party under international humanitarian law, but also raise broader ethical and political questions about accountability and the erosion of normative standards in contemporary armed conflict.

A key finding of the study is that the presence of military objectives in civilian areas – often cited by Israel as justification for attacks – does not absolve the state of its responsibility to uphold international humanitarian law principles. Similarly, violations committed by Hamas or other armed Palestinian groups cannot legally or morally justify reciprocal breaches of international law. The study reaffirms that international humanitarian law imposes obligations on all parties to a conflict, regardless of the conduct of the opposing side.

By dissecting the nature, scale, and consequences of international humanitarian law violations in the current phase of the conflict, the study contributes to a more nuanced understanding of the legal and humanitarian crisis in Gaza. It also underscores the limitations of the international legal system in deterring or effectively responding to such violations, pointing to a structural crisis in the enforcement of humanitarian norms. The findings call for stronger mechanisms of accountability and more robust international engagement to ensure the protection of civilian populations in proacted and asymmetrical conflicts.

Ultimately, the study concludes that the current conflict in Gaza represents not only a humanitarian tragedy but also a profound test for the credibility and effectiveness of international humanitarian law. Without meaningful enforcement, the erosion of legal norms risks becoming normalized, with serious implications for the future of civilian protection in armed conflicts worldwide.

GİRİŞ

Tarihsel arka planının büyük ölçüde, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve Filistin topraklarının İngiliz mandasına girmesiyle şekillenmiş olduğu görülen İsrail-Filistin anlaşmazlığı[1], 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasından günümüze değin süren çatışmalarla bugün uluslararası alandaki en kronik problemlerden birisi durumundadır. 1967'deki Altı Gün Savaşı'nda, İsrail'in Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Doğu Kudüs'ü işgal etmesiyle boyutları genişleyen[2] anlaşmazlığın iki devletli çözümüne ilişkin umutlar Oslo Anlaşmaları (1993-1995) ile yükselmiş olsa da[3] takip eden dönemlerde artarak devam eden yerleşim faaliyetleri, karşılıklı şiddet olayları[4], 2007'den itibaren Hamas'ın Gazze'yi kontrol altına alması ve İsrail'in bölgede uyguladığı abluka[5] barış sürecini sürekli olarak baltalamıştır. Bugün, egemenlik ve güvenlik meseleleri ile insan hakkı ihlalleri gibi çok katmanlı boyutların birleşimi olarak devam etmekte olan İsrail-Filistin anlaşmazlığı, 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan çatışmalarla, insan haklarının, sorunun üzerinde en çok durulan boyutu haline geldiği yeni bir evreye girmiş gibi görünmektedir. Bu çatışmaların ve özellikle İsrail'in Gazze'ye yönelik faaliyetlerinin ortaya çıkardığı insan haklarına ilişkin bilanço, uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin makro ve mikro ölçekteki etkileri hususunda uluslararası

[1] Beshara B. Doumani, "Rediscovering Ottoman Palestine: Writing Palestinians into History", *Journal of Palestine Studies,* C.21, S.2 (1992): 5-28.

[2] Bkz. Guy Laron, *The Six-Day War: The Breaking of the Middle East* (New Haven: Yale University Press, 2017).

[3] JillAllison Weiner, "Israel, Palestine, and the Oslo Accords", *Fordham International Law Journal,* C.23, S.1 (1999): 230-274.

[4] Maia Hallward, "Pursuing 'Peace' in Israel/Palestine", *Journal of Third World Studies,* C.28, S.1 (2011): 185-202.

[5] Khalid Manzoor Butt ve Anam Abid Butt, "Blockade on Gaza Strip: A Living Hell on Earth", *Journal of Political Studies,* C.23, S.1 (2016): 157-182.

toplumun önemli bir bölümünü endişelendirmekte[6] ve Gazze'deki mevcut durum, İsrail-Filistin sorununun bu son evresini tüm tarihsel süreci içerisinde ayrı bir noktaya taşıdığı gibi, meselenin uluslararası insancıl hukuk[7] bakımından yeniden ele alınmasını da elzem hale getirmektedir.

Hamas'a bağlı silahlı unsurların 7 Ekim 2023 sabahı Gazze Şeridi yakınlarındaki bir müzik festivali alanına, bölgede bulunan askerî üslere ve çevredeki sivil yerleşimlere yönelik saldırılarının[8] ardından, İsrail tarafından Hamas'a karşı geniş çaplı bir askerî harekat başlatılmıştır. İsrail ordusu saldırılardan etkilenen bölgelerin kontrolünü yeniden sağladığında[9], Hamas güçleri tarafından çoğu sivil olmak üzere binden fazla kişi öldürülmüş, yüzlerce ev yağmalanmış ve 230'dan fazla erkek, kadın ve çocuk rehin alınmıştır[10]. İsrail'in sürdürdüğü harekat ise Gazze'deki çatışmaları sadece askerî boyutlarla sınırlı kalmayan, derin bir insani krize dönüştürmüş; ortaya çıkan tablo, ciddi insan hakları ihlallerini buna bağlı olarak bir insanlık dramını gözler önüne sermiştir.[11].

---

[6] Clive Baldwin, "How Does International Humanitarian Law Apply in Israel and Gaza?", *Human Rights Watch (HRW)*, Updated on October 27, 2023, Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024, https://www.hrw.org/news/2023/10/27/how-does-international-humanitarian-law-apply-israel-and-gaza.; Muhammad Derfish Ilyas, "Implications and Analysis of the Crime of Aggression against Gaza: Breach of International Criminal Law amid the Israil-Hamas Conflict", *International Journal of Business and Social Analytics,* C.1, S.1 (2024): 1-25.

[7] Uluslararası İnsancıl Hukuk *(International Humanitarian Law);* Silahlı Çatışmalar Hukuku (*The Law of Armed Conflict)* ve Savaş Hukuku (*The Law of War)* terimleri ile de ifade edilir.

[8] İsrail-Filistin Meselesi tarihindeki İsrail'e yönelik en ölümcül saldırı olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Laris Karklis, Julia Ledur, Ruby Mellen, Samuel Granados ve Emil M. Eng, "Some of the Most Devastating Strikes Israel Has Carried Out in Gaza", *The Washington Post,* Updated on October 12, 2023, Erişim Tarihi: Ekim 10, 2024, https://www.washingtonpost.com/world/2023/10/12/israel-strikes-gaza-map-population-destruction/; Christina Bouri ve Diana Roy, "The Israel-Hamas War: The Humanitarian Crisis in Gaza", *Council on Foreign Relations,* Updated on February 8, 2024, Erişim Tarihi: Nisan 4, 2024, https://www.cfr.org/in-brief/israel-hamas-war-humanitarian-crisis-gaza.

[9] İsrail, Hamas'ın 24 askerî birliğinden 18'ini imha ettiğini iddia etmiş; ayrıca 7 Ekim saldırısının planlamasına yardım eden ve Gazze'deki en etkili üçüncü Hamas lideri olarak görülen Marwan Issa da dahil olmak üzere, örgütün üst düzey askerî liderlerinden bazılarını öldürdüğünü açıklamıştır. Bunun yanı sıra, Hamas'a ait birçok tünelin, müstahkem mevziinin ve silah deposunun da imha edildiği ilan edilmiştir. Daniel Byman, "Stuck in Gaza: Six Months After October 7, Israel Still Lacks a Viable Strategy", *Foreign Affairs,* Updated on April 5, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 5, 2024, https://www.foreignaffairs.com/middle-east/hamas-israel-stuck-gaza?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=dsa_middle_east_tfd&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw3ZayBhDRARIsAPWzx8qVYusVrKyzUTJ33I8YtbxZJ-DWFgdq5bCKTsZEZ4kLPk8Vtt6KNqIaAobVEALw_wcB. Sonraki süreçte, Hamas'ın askerî kanadından sorumlu olan Marwan Issa'nın 10 Mart 2024'te; Batı Şeria yapılanmasından sorumlu olan Saleh al-Arouri'nin 2 Ocak 2024'te; yine askerî kanatta önemli bir figür olan Mohammed Deif'in 13 Temmuz 2024'te, Hamas'ın eski liderlerinden İsmail Haniyeh'in 30 Temmuz 2024'te ve Yahya Sinwar'ın ise 16 Ekim 2024'te öldürüldükleri rapor edilmiştir. Hamas'ın idari yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Kali Robinson, "What is Hamas?", *Council on Foreign Relations,* Updated on October 17, 2024, Erişim Tarihi: Ekim 20, 2024, https://www.cfr.org/backgrounder/what-hamas.

[10] Belkis Wille, "Interview: Building the Evidence for Crimes Committed in Israel on October 7", *HRW,* Updated on January 31, 2024, Erişim Tarihi: Temmuz 05, 2024, https://www.hrw.org/news/2024/01/31/interview-building-evidence-crimes-committed-israel-october-7.

[11] Öte yandan, BM verilerine göre, İsrail güvenlik güçleri, 2023 yılında Batı Şeria'da, sistematik veri toplamanın başladığı 2005'ten bu yana herhangi bir yıla kıyasla iki kat daha fazla Filistinliyi öldürmüştür. Ayrıca, 2024 yılının ilk çeyreğinde bu oranın daha arttığı rapor edilmiştir. HRW, "West Bank: Israeli Forces' Unlawful Killings of Palestinians", Updated on May 8, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2024, https://www.hrw.org/news/2024/05/08/west-bank-israeli-forces-unlawful-killings-palestinians.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu, 7 Ekim 2023 sonrası İsrail'in Gazze'ye yönelik uygulamalarının uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleriyle ne ölçüde örtüştüğünü ortaya koymak biçiminde formüle edilmiştir. Çalışma, söz konusu sürecin uluslararası insancıl hukuk düzlemindeki karşılığını ele almakta; çatışmaların devamlılığı büyük ölçüde İsrail'in bölgeye yönelik uygulamalarıyla şekillendiği için, İsrail'in faaliyetlerine odaklanmaktadır[12]. Bu bağlamda çalışmada, İsrail'in Gazze'deki askerî ve siyasi uygulamalarının uluslararası insancıl hukuk ilkelerine aykırılık taşıyıp taşımadığı analiz edilmektedir. Bu yönüyle bu çalışma mevcut literatürdeki yorumlara kıyasla olaylara sadece siyasi ya da güvenlik merkezli yaklaşmak yerine, insan hakları ve insancıl hukukun iç içe geçtiği bir çerçeveden bütüncül bir analiz sunmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular, hem Gazze'deki insancıl hukuk ihlallerinin tespiti hem de bu ihlallerin sona erdirilmesine yönelik etkili politikaların belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca çalışma, mevcut literatürdeki olası boşlukların tespitine ve uluslararası hesap verebilirliğin güçlendirilmesine de katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bir çatışmanın uluslararası insancıl hukuk bağlamında analizinde karşılaşılan ilk ve en temel zorluk, kuvvet kullanımının meşruluğunu düzenleyen *jus ad bellum* ile silahlı çatışma sırasında uyulması gereken kuralları belirleyen *jus in bello* arasındaki ayrımın çoğu zaman net biçimde yapılmamasıdır. Bu iki alanın birbirine karıştırılması, çatışmanın hukuki değerlendirmesinde kavramsal bulanıklığa ve analitik tutarsızlığa yol açabilmektedir. Ekim 2023'te başlayan İsrail-Hamas çatışmasının değerlendirilmesinde de bu sorun belirgindir. Çatışmanın taraflarının kuvvet kullanımına başlama gerekçeleri, yürüttükleri eylemlerin meşruluğunu otomatik olarak sağlamaz. Bu nedenle bu çalışmada yapılacak analiz, çatışmanın başlangıcına ilişkin meşruiyet tartışmalarından bağımsız olarak, yalnızca çatışma sırasında uygulanan yöntemlerin *jus in bello* ilkeleriyle uyumluluğuna odaklanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, İsrail'in Gazze'ye yönelik faaliyetleri uluslararası insancıl hukukun temel ilkeleri olan ayrım gözetme, gereksiz acılara sebep olmama, askerî zorunluluk ve orantılılık ekseninde değerlendirilmiştir. Her bir ilke İsrail'in faaliyetlerinin incelendiği spesifik başlıklarla ilişkilendirilmiştir. Ayrım gözetme ilkesi başta olmak üzere tüm ilkeler, Askerî Operasyonlar ve Sivillerin Durumu" başlığı altında incelenen faaliyetlerle doğrudan ilişkilidir. Gereksiz acılara sebep olmama ilkesi, özellikle sivillerin maruz kaldığı travmatik koşulların değerlendirildiği "Alıkoyma ve Kötü Muamele" başlığı altındaki eylemlerde belirgin olmaktadır. Askerî zorunluluk ve orantılılık ilkeleri ise hem "Tahliye Emirleri ve Zorla Transferler" hem de "Abluka ve İnsani yardım Engelleri" başlıkları altında yansıma bulmuş; bu bölümlerde askerî hedeflere ulaşma amacıyla yapılan uygulamaların uluslararası insancıl hukuk sınırlarını aşan nitelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Söz konusu kavramlar ise yalnızca pozitif hukukun metinlerinden değil, uluslararası yargı kararları ve uygulamalar yoluyla şekillenen normatif çerçeveden hareketle yorumlanmıştır. İnceleme, hem pozitif

[12] Bu bağlamda söz konusu edilen faaliyetler, İsrail'in Gazze'ye yönelik olarak uyguladığı abluka, hava saldırıları, sınır kontrolleri ve insani yardımın kısıtlanması gibi, doğrudan sivil halkı etkileyen uygulamalardır. Ancak bu durum, Hamas'ın uluslararası insancıl hukuk ilkelerini ihlal etmediği veya mevcut insani krizin derinleşmesine katkı sağlamadığı anlamına gelmemektedir. Uluslararası insancıl hukuk, bir silahlı çatışmadaki tüm taraflara eşit yükümlülükler getiren bir normlar bütünüdür. Bu kuralların bir tarafça ihlal edilmesi, karşı tarafın benzer ihlallerini meşrulaştırmaz. Öte yandan, sivilleri kasten hedef alan ya da onları çatışmanın etkilerinden korumaya yönelik ayrım ilkesini ihlal eden askerî faaliyetler, çatışmanın arkasındaki olası siyasal adaletsizliklere atıfla haklı gösterilemez.

hukuk normlarına (Cenevre Sözleşmeleri, ek protokoller, teamül hukuku) hem de bu normların ilgili vakalara nasıl uygulandığına ilişkin literatür ve uluslararası kuruluş raporlarına dayalı olarak yürütülmüştür.

Çalışmanın yöntemi, nitel içerik analizidir. Uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan insan hakları raporları, gözlemci misyon belgeleri ve resmi istatistiksel veriler tematik biçimde kodlanarak değerlendirilmiş, bulgular uluslararası insancıl hukuk ilkeleriyle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu yöntem, karmaşık ve çok aktörlü bir çatışma alanı olan Gazze'deki İsrail faaliyetlerine dair mevcut bilgi ve belge üretiminin çok büyük ölçüde metinsel kaynaklara dayanıyor olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ancak bu yöntemin bazı sınırlılıkları olduğu da kabul edilmektedir. Çalışmanın büyük ölçüde ikincil kaynaklara dayanması, veri çeşitliliği ve doğrulama olanaklarını kısıtlayabilmektedir. Bu nedenle, kullanılan kaynakların üretildiği bağlamlara, taraflılık ihtimaline ve temsil gücüne ilişkin metodolojik farkındalıkla değerlendirme yapılmıştır. Bu metodolojik yaklaşım, İsrail'in 7 Ekim sonrası Gazze'de yürüttüğü askerî ve siyasi faaliyetlerin mevcut uluslararası hukuk kurallarıyla ne ölçüde örtüştüğünü ya da bu kurallara aykırılık taşıyıp taşımadığını nesnel ölçütlerle ortaya koymayı hedeflemektedir.

I. BİR İNSAN HAKLARI KORUMA MEKANİZMASI OLARAK ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUK

Uluslararası insancıl hukuk kurallarının kökeni hem uluslararası örf ve âdet hukukuna hem de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşturulmaya başlanan yazılı hukuk metinlerine dayanır. Her ne kadar silahlı çatışmalar insanlık tarihi kadar eski olsa da bu alandaki hukuki düzenlemeler özellikle modern uluslararası ilişkilerin dönüşümüne[13] paralel olarak kurumsallaşmış ve sistematik bir yapı kazanmıştır[14]. Bu süreçte, başta Lahey

[13] Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler disiplinindeki teorik dönüşümler de dikkat çekicidir. I. Dünya Savaşı sonrasında gelişen idealist yaklaşım, savaşın nedenlerini ortadan kaldıracak kurumlar ve hukuki normlar oluşturmayı hedeflemiş, II. Dünya Savaşı'nın ardından yükselen realist yaklaşım ise devletlerin güvenlik kaygılarını ve güç mücadelesini merkeze alarak uluslararası ilişkiler disiplininin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur. Bkz. Ramazan Gözen, "İdealizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, ed. Ramazan Gözen (Ankara: İletişim Yayınları, 2021), 67-117; Eyüp Ersoy, "Realizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri* içinde, ed. Ramazan Gözen (Ankara: İletişim Yayınları, 2021), 159-186; Cameron G. Thies, "Progress, History and Identity in International Relations Theory: The Case of the Idealist-Realist Debate", *European Journal of International Relations,* C.8, S.2 (2002): 147-185. Bu teorik arka planın, uluslararası toplumun savaşın kurallarını belirleme çabasını da etkilediği; özellikle silahlı çatışmalarda sivillerin korunması gibi insancıl hukukun temel ilkelerinin hem idealistlerin barış arayışından hem de realistlerin güç dengesine dayalı istikrar anlayışından etkilendiği düşünülebilir.

[14] Uluslararası insancıl hukuku çerçeveleyen uluslararası temel hukuki düzenlemeler şunlardır: 29 Ekim 1899 ve 18 Ekim 1907'de Lahey'de düzenlenen konferanslarda imzalanan, kara ve deniz savaşlarında uyulacak kuralları düzenleyen Lahey Sözleşmeleri (1899'daki konferansta üç sözleşme ve üç tane bildiri kabul edilmiştir. Bunlar; Uluslararası Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Sözleşme (I), Kara Savaşında Uyulacak Kural ve Teamüllere İlişkin Sözleşme (II), 22 Ağustos 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesinin İlkelerinin Deniz Savaşına Uyarlanmasına Dair Sözleşme (III), Balonlardan veya Diğer Yeni Benzer Yöntemlerle Mermi ve Patlayıcıların Atılmasının Yasaklanmasıyla İlgili Beyanname (IV,1), Boğucu Zehirli Gazların Yayılması Amacıyla Kullanılan Mermilerin Yasaklanması Hakkında Beyanname (IV,2), İnsan Vücudu İçinde Kolayca Genişleyebilen veya Şekil Değiştirebilen, Sert Bir Kaplamaya Sahip ve Çekirdeği Tamamen Kapatmayan veya Üzerinde Çukurlar Bulunan Mermilerin Kullanılmasının Yasaklanması Hakkında Beyanname (IV,3); 1907'deki konferansta ise 13 sözleşme ile bir tane bildiri kabul edilmiştir. Bunlar; Uluslararası Anlaşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Sözleşme (I), Sözleşme Borçlarının Tahsilinde Kuvvet Kullanımının Sınırlandırılmasına İlişkin Sözleşme (II), Savaşların Başlatılmasına İlişkin Sözleşme (III), Kara Savaşında Uyulacak Kural ve Teamüllere İlişkin Sözleşme (IV), Kara Savaşında Tarafsız Güçlerin ve Kişilerin Hak ve Görevlerine

Konferansları ile 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve onlara bağlı ek protokoller olmak üzere birçok uluslararası anlaşma, insancıl hukukun normatif çerçevesini oluşturmuştur. Buna karşın, bugün "insancıl hukuk" olarak adlandırılan bu normatif yapının bu isimle tanımlanması ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra mümkün olmuştur[15].

Uluslararası insancıl hukuk, bir çatışmanın sebeplerinden, tarafların savaşma gerekçelerinden ya da çatışmanın meşruiyetinden bağımsız olarak, tüm savaşan taraflara eşit şekilde uygulanan bir kurallar bütünüdür[16]. Bu sistemin temel amacı, silahlı çatışmalar sırasında sivillerin, artık savaşamayacak durumda olan askerlerin, çevrenin, doğal kaynakların ve insan onurunun korunmasını sağlamak; böylece çatışmaların yol açtığı insan hakları ihlallerini ve insani kayıpları sınırlamaktır[17]. Bu kurallar bütünü, çatışmaların yürütülme biçimiyle ilgilenmekte; savaşın meşruiyetine ilişkin değerlendirmelerden bağımsız

İlişkin Sözleşme (V), Düşman Ticaret Gemilerinin Savaşların Başlangıcındaki Yasal Durumuna İlişkin Sözleşme (VI), Ticaret Gemilerinin Savaş Gemilerine Dönüştürülmesine İlişkin Sözleşme (VII), Otomatik Denizaltı Temas Mayınlarının Döşenmesine İlişkin Sözleşme (VIII), Savaş Zamanında Deniz Kuvvetleri Tarafından Bombardımanı Düzenleyen Sözleşme (IX), Cenevre Sözleşmesi İlkelerinin Deniz Savaşlarına Uyarlanmasına İlişkin Sözleşme (X), Deniz Savaşında Ele Geçirmenin Kullanımına İlişkin Belirli Kısıtlamalarla İlgili Sözleşme (XI), Uluslararası Ödül Mahkemesinin Kurulmasına İlişkin Sözleşme (XII), Deniz Savaşında Tarafsız Devletlerin Hak ve Görevlerine İlişkin Sözleşme (XIII), Balonlardan Mermi ve Patlayıcı Atılmasının Yasaklanmasına İlişkin Bildiri (XIV,1)); 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri: Silahlı Kuvvetlerde Yaralı ve Hastaların Sahadaki Durumlarının İyileştirilmesine Dair Cenevre Sözleşmesi (I. Cenevre Sözleşmesi), Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Yaralı, Hasta ve Gemi Kazazedelerinin Durumlarının İyileştirilmesine Dair Cenevre Sözleşmesi (II. Cenevre Sözleşmesi), Savaş Esirlerinin Muamelesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi (III. Cenevre Sözleşmesi), Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (IV. Cenevre Sözleşmesi). Sözleşme ve bildirilerin tam metinleri için bkz. Yale Law School Lillian Goldman Law Library, Last Updated on 1 January 2008, Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024, https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/lawwar.asp. ;12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol ve Uluslararası Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (Protokol I- 8 Haziran 1977), 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol ve Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (Protokol II- 8 Haziran 1977), 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol ve Ek Bir Ayırt Edici Amblemin Kabulüne İlişkin Protokol (Protokol III - 8 Aralık 2005. Protokollerin tam metin için bkz. United Nations Treaty Collection, Last Updated on January 1, 2024, Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024, https://treaties.un.org/. Silahların üretimi, kullanımı ve stoklanmasıyla ilgili diğer uluslararası antlaşmalar da silahlı çatışmaların yürütülmesini düzenledikleri ve belirli silahların kullanımına sınırlamalar getirdiklerinden uluslararası insancıl hukukun bir parçası olarak kabul edilirler. Bu antlaşmalardan bazıları şunlardır: 1997 tarihli Anti-Personel Mayınların Kullanımının, Stoklanmasının, Üretiminin ve Transferinin Yasaklanması ve Bunların İmhası Sözleşmesi; Bakteriyolojik ve Toksin Silahların Geliştirilmesi, Üretilmesi ve Depolanması Yasaklanması ve İmha Edilmesi Sözleşmesi (Biyolojik Silahlar Sözleşmesi; Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretiminin, Stoklanmasının ve Kullanımının Yasaklanması ve Bunların İmhası ile İlgili Sözleşme (Kimyasal Silahlar Sözleşmesi); Aşırı Derecede Yaralayan ve Ayırım Gözetmeyen Etkileri Bulunan Belirli Konvansiyonel Silahların Kullanımının Yasaklanması veya Sınırlandırılması Sözleşmesi; Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması. Sözleşmelerin tam metinleri için bkz. United Nations Office for Disarmament Affairs Treaties Database, Last Updated on January 1, 2024, Erişim Tarihi: July 5, 2024, https://treaties.unoda.org/. Lahey Sözleşmeleri ve bildirileri ile Cenevre Sözleşmeleri ve bunlara getirilen ek protokollerde düzenlenen kurallar genel olarak uluslararası örf ve âdet hukuku niteliğinde olduklarından, bu düzenlemeler uluslararası toplumun tüm birimleri için bağlayıcıdır. The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict* (New York and Geneva: United Nations, 2011).

[15] Antoon Da Baets, "The View of the Past in International Humanitarian Law (1860-2020)", *International Review of the Red Cross,* C.104, S.920-921 (2022): 1586-1620.

[16] Aksi takdirde, çatışmanın taraflarının her durumda kendi eylemlerini meşru görmesi, uluslararası insancıl hukuk kurallarının nesnel biçimde uygulanmasını olanaksız kılardı.

[17] Da Baets, "The View of the Past", 1587.

olarak işlerlik kazanmaktadır[18]. Bir başka ifadeyle, insancıl hukuk, askerî kuvvet kullanımını yasaklamadığı gibi, çatışmanın amacıyla da ilgilenmez. Bunun yerine, çatışmaların nasıl yürütüldüğüne odaklanır ve doğrudan çatışmalara katılan savaşçıları, bazı özel durumlar dışında, koruma kapsamına almaz[19].

Tarihsel gelişimi incelendiğinde, etik bilincin beraberinde getirdiği koruma sorumluluğundan ziyade, çoğunlukla birbirini etkisiz hale getirme amacını taşıyan devlet çıkarlarının bir uzantısı olarak sistemleşmeye başladıkları görülen uluslararası insancıl hukuk kuralları, çatışma kurbanlarının korunması ve savaş yöntemleri ile araçlarının düzenlenmesi olmak üzere[20] iki temel boyut üzerine inşa edilmiştir. Uluslararası insancıl hukukun, savaş yasalarını düzenlerken, insan haklarını evrensel ve bölgesel antlaşmalar, kurumlar ve normlar çerçevesinde sistemleştirme çabasını ifade eden insan hakları rejiminin de[21] bir parçasını oluşturduğu, bu şekilde insan haklarının korunmasına hizmet ettiği açıktır. Bu anlamda uluslararası insancıl hukukun en temel prensibi insancıllık *(humanity)* ilkesidir denilebilir. İnsan hakları rejiminin diğer bileşenleri silahlı çatışma durumları da dahil olmak üzere[22] her zaman için geçerli olup ve devletlerin kendi yetki alanları dahilindeki insan haklarına ilişkin görevlerini belirlemeye gayret etmektedir. Yalnızca silahlı çatışma ve işgal durumlarında geçerli olan uluslararası insancıl hukuk ise, düşman kontrolündeki kişilere muamele, askerî zorunluluk ve silahlı çatışmaların özgün özelliklerini dikkate alarak, çatışmalardaki kişilerin insan haklarını korumakta, kimin doğrudan çatışmalara katılabileceği ve bu kişilerin kendilerini sivil nüfustan nasıl ayırt etmeleri gerektiği ya da tıbbi personelin hakları ve tanınmaları gibi insan hakları hukukunun doğrudan ele almadığı hususları da düzenlemektedir. Bu şekilde uluslararası insancıl hukuk, yaşam hakkı, sağlık hakkı, gıda hakkı bir dizi medeni ve siyasi hak ile ekonomik sosyal ve kültürel hakkı; ayrıca sağlıklı bir

[18] International Committee of the Red Cross (ICRC), "What are jus ad bellum and jus in bello?", Last Updated on January 22, 2015, Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024, https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0%EF%BB%BF.

[19] Bu özel durumlar, savaş yöntemlerinin gereksiz acılara sebep olmama ilkesi doğrultusunda sınırlandırılmasına ilişkindir. Örneğin rehin alma yasağı bu kapsamda değerlendirilen bir koruma mekanizmasıdır. Rehin alma, bir kişinin yakalanıp alıkonulması ve ardından bu kişiyi öldürme, yaralama ya da alıkoymaya devam etme tehdidiyle, bir iradenin gerçekleştirilmesi için üçüncü bir tarafa – bir devlete, uluslararası örgüte, tüzel kişiye veya kişi grubuna- karşı kullanılmasıdır. Bkz. International Convention Against the Taking of Hostages, December 17, 1979, United Nations Treaty Collection, Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-5&chapter=18&clang=_en. Bu eylem uluslararası hukukta açık bir şekilde yasaklanmıştır. Her ne kadar bu suç çoğunlukla sivillerin rehin alınmasıyla ilişkilendirilse de bunun yalnızca sivillere yönelik olduğu yönünde bir sınırlama bulunmamaktadır. Cenevre Sözleşmeleri'nin Ortak 3. maddesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Tüzüğü ve Rehin Almaya Karşı Sözleşme, bu suçu sadece sivillerin değil, herhangi bir kişinin alıkonulması halinde tanımaktadır.

[20] Maartje Abbenhuis, Christopher Ernest, Barber ve Annalise R. Higgings, *War, Peace and International Order? The Legacies of the Hague Conferences of 1899 and 1907* (London: Routledge, 2017); Da Baets, "The View of the Past", 1587.

[21] Ori Swed, "Where the Bombs Fell: Measuring Compliance with Humanitarian Treaties", *Social Science Research,* C.110, S.6 (2023): 102849.

[22] Örneğin, İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 29 (2001) ve No. 31 (2004) ile, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin hükümlerinin, uluslararası insancıl hukuk kurallarının geçerli olduğu silahlı çatışma durumlarında da uygulanabilirliğini açıkça vurgulamıştır. Benzer şekilde İnsan Hakları Konseyinin 9/9 sayılı kararında uluslararası insan hakları hukuku ile uluslararası insancıl hukukun karşılıklı olarak birbirlerini tamamladıkları ve güçlendirdikleri ifade edilmiştir. OHCHR, *International Legal Protection*, 6.

çevrenin devamlılığını kural olarak koyarak dayanışma haklarını da korumaktadır. Özellikle siviller, çevre, çatışmalardaki insani yardım personelleri, yaralılar, hastalar ile diğer hassas durumda bulunan kişiler söz konusu olduğunda belirgin olan uluslararası insancıl hukukun koruma mekanizmasının ilgili kuralları, "ayrım ilkesi, gereksiz acılara sebep olmama ilkesi, zorunluluk ilkesi ve orantılılık ilkesi" şeklinde gruplandırılan ilkelerin ışığında sistemli hale getirilmiştir. Bir silahlı çatışmada gerçekleştirilen uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin tespiti için bu ilkelere biraz daha yakın bakmak gerekir.

A. Ayrım Gözetme İlkesi

Uluslararası insancıl hukukun temel kurallarından biri, silahlı çatışmalarda savaşçılar ile siviller arasında her durumda ayrım yapılması gerekliliğidir. Bu yönüyle insancıl hukuk, askerî zorunluluk ile insanın değerinin korunması arasında bir denge kurmayı amaçlar. Bu dengenin gerekliliği ilk kez 1899 Lahey Konferansı'nda kabul edilen Kara Savaşlarının Kuralları ve Teamülleri ile ilgili Sözleşme'nin önsözünde yer alan ve uluslararası hukukta *Martens Kaydı*[23] olarak bilinen hükümle açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu hüküm kaynağını, insan hakları hukukunun da temelini oluşturan "insan onurunun dokunulmazlığı" ilkesinden ve yukarıda bahsedilen insanın değerinin korunması düşüncesinden, yani bir anlamda insan hakları felsefesinden alır. Ayrım gözetme ilkesi, bu etik temele dayanarak uluslararası insancıl hukukun tüm silahlı çatışmalarda geçerli olan asgari ve ihlal edilemez kurallar bütünü olduğunu ortaya koyar[24]. Bu ilke esasen iki temel yükümlülüğü içerir: - Savaşan tarafların[25], sivil nüfus ile sivil nesneler ve askerî hedefler arasında açık bir ayrım yapması; - Askerî kuvvetin, yalnızca meşru askerî hedeflere yöneltilmesi[26]. Bu çerçevede, silahlı bir eylem sonucunda sivillerin zarar görmesi durumunda, saldırının sivil nüfusu hedeflemediği yönündeki bir savunma, ilgili yükümlülükten muafiyet sağlamaz. Uluslararası insancıl hukuk, taraflara, sivillere ve sivil objelere zarar verilmesini önlemek için tüm makul

[23] İlgili kısım şu şekildedir: "*Savaş hukuku kurallarının bütünlüklü olarak kodifiye edilmesi mümkün olana kadar, sözleşmeyi imzalayan taraflar, kendilerinin kabul ettikleri yazılı kurallar içerisinde düzenlenmeyen durumlarda, halkların (sivil halkın) ve savaşan tarafların uygar uluslar arasında yerleşik durumda bulunan geleneklerden, insani yasalardan ve kamu vicdanının gereklerinden kaynaklanan uluslararası hukuk ilkelerinin koruması ve hükümleri altında olacaklarını ilan etmektedirler*" International Committee of the Red Cross (ICRC), "Martens Clause", International Humanitarian Law Databases, Last Updated on January 1, 2025, Erişim Tarihi: Nisan 12, 2025, https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/martens-clause?. Martens Kaydı ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz. Mete Erdem, "İnsancıl Hukukta Martens Kaydı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C.6, S.2 (2015): 211-286. Martens Kaydı, yalnızca tarihsel bir önsöz hükmü değil; aynı zamanda modern içtihatta da bağlayıcı bir ilke olarak değerlendirilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Kononov/Letonya Kararı'nda, Martens Kaydı'nı, uluslararası insancıl hukukun genel prensiplerinden biri olarak kabul etmiş; bu hükmün ilgili uluslararası suçlar açısından normatif değer taşıdığını ve devletler açısından bağlayıcılığı olduğunu vurgulamıştır. Bkz. *Kononov v. Latvia,* BN. 36376/04, KT. 24/07/2008, p.72. Konu ile ilgili ayrıntılı bir analiz için bkz. Hande Seher Demir, "AİHS m. 7/2'de Belirtilen 'Uygar Uluslar Tarafından Tanınan Hukukun Temel İlkeleri' İfadesine AİHM'nin İçtihadî Yaklaşımı", *19. UBAK Tam Metin Kitabı* içinde*,* ed. Muhammet Özcan (Ankara: Asos Yayınevi, 2024), 190-198.

[24] Baldwin, "How Does International Humanitarian Law Apply".

[25] "Tanınmış bir hükümet veya otoriteyi temsil ediyor olmasalar bile silahlı çatışmanın bir tarafının komutası altında bulunan tüm silahlı örgütlü gruplar ve birlikleri" ifade eder. (Md.43) Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflict (Protocol I), June 8, 1977, International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977?activeTab=.

[26] Yale Law School Lillian Goldman Law Library, "The Laws of War", Last Updated on January 1, 2008, Erişim Tarihi: Temmuz 7, 2024, https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/lawwar.asp.

önlemleri alma yükümlülüğü getirir. Ayrım gözetme ilkesi aynı zamanda, daha önce çatışmalara katılmış ancak sonrasında savaş dışı kalmış olan bireyler *(hors de combat)*[27] için de geçerlidir, bu kişilere yönelik saldırılar hukuken yasaktır. Ayrıca, bir kişinin yalnızca bir silahlı grubun siyasi yapılanmasına üye olması, onu otomatik olarak meşru bir askerî hedef haline getirmez[28].

Sivillerin ciddi risk altında olduğu silahlı çatışma ortamlarında – özellikle şehirler, kasabalar, köyler ve nüfus yoğunluğu yüksek diğer yerleşim alanlarında – uluslararası insancıl hukuk kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalınması, sivillerin korunması yönündeki etik ve hukuki amaçların gerçekleştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Askerî hedeflerin sivil nüfusa ve altyapılara yakınlığı ile patlayıcı silahların geniş etki alanı, bu silahların nüfus yoğunluğu yüksek bölgelerde kullanılması durumunda ciddi sivil kayıplara yol açma riskini artırmaktadır[29]. Bu nedenle ayrım gözetmeyen ve orantısız saldırıların yasaklanması, uluslararası insancıl hukukun temel prensiplerinden biridir. Uluslararası insancıl hukuk aynı zamanda çatışmanın hangi koşullarda başladığına bakılmaksızın, tüm taraflar için geçerli olan ihtiyat yükümlülüklerinin nasıl uygulanması gerektiğini belirleyen ilkeler bütünü olarak da işlev görür. Ayrım gözetme ilkesi, çatışmaların doğasında bulunan zararı meşrulaştırmak yerine, bu zararları önleyici ve sınırlayıcı bir çerçeve sunar. Böylece silahlı çatışmaların askerî hedeflerinin ötesine geçebilecek yıkıcı insani sonuçlarının engellenmesinde yol gösterici olur.

Sivil nüfus; uluslararası silahlı çatışmalarda silahlı kuvvetlere mensup olmayan, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda ise ne devletin silahlı kuvvetlerine ne de örgütlü bir silahlı gruba üye olan ve bir seferberlik durumuna katılmayan kişilerden oluşur. Her iki çatışma türünde[30] de sivil nüfus içerisinde sivil kişi tanımına girmeyen bireylerin bulunması, tüm nüfusun "sivil" olma niteliğini ortadan kaldırmaz[31]. Bu bağlamda, savaşçı konumundaki kişilerin, doğrudan çatışmalara katılmayanlardan ayırt edilebilir biçimde

[27] Bir kişi, "eğer karşı tarafın kontrolü altındaysa (savaş esiri olma hali), teslim olma niyetini açıkça ifade etmişse; bilinç kaybı, yaralanma, hastalık veya herhangi bir şekilde hareket kabiliyetini kaybetmiş ve bu sebeple kendini savunamayacak durumda ise *hors de combat* olarak kabul edilir. (Md. 41) Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

[28] Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

[29] Miebaka Nabiebu, Alobo Eni Eja, Amarachukwu Onyinyechi Ijiomah ve Roland Okayi Ipuole, "The Israeli -Palestinian Conflict: Implications for the Principles of Distinction and Self Defence in International Humanitarian Law", *134GNOSI: An Interdisciplinary Journal of Human Theory and Praxis,* C.7, S.1 (2024): 134-149.

[30] Uluslararası silahlı çatışma, bir veya birden fazla devletin – çatışmanın nedeni ya da yoğunluğu ne olursa olsun – diğer bir devlete karşı resmi savaş ilanına veya savaş durumunun tanınmasına gerek olmaksızın silahlı kuvvet kullanması durumudur. (Md. 2) Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, (Geneva Convention I), August 12, 1949, International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949?activeTab=. Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Protokol I ise bu tanımı genişleterek, self-determinasyon hakkını kullanarak sömürgeci güçlere, yabancı işgale veya ırkçı rejimlere karşı mücadele eden ulusal kurtuluş hareketlerini de uluslararası silahlı çatışma kapsamına dahil etmiştir. (Md. 1/4) Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977. Buna karşılık, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar, devlet dışı en az bir silahlı gurubun taraf olduğu çatışmalardır. Bu çatışmalar, söz konusu gruplar arasında ya da bu gruplarla bir devletin düzenli silahlı kuvvetleri arasında gerçekleşebilir. (Md. 3) Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War, (Geneva Convention III), August 12, 1949, International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949?activeTab=.

[31] (Md. 50) Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

hareket etmeleri gerektiği sonucuna varmak mümkündür[32]. Ancak günümüzde, silahlı çatışmaların sivilleşmesi, yani sivil nüfus içinde bulunan savaşçıların sürekli ve açık biçimde ayırt edilmelerinin giderek zorlaşması, bu ayrımın uygulanmasını ciddi şekilde güçleştirmektedir. Buna rağmen, bu durumun çatışmanın taraflarını ayrım gözetme yükümlülüğünden muaf tutması söz konusu değildir. Ayrım gözetme ilkesinin ihlalini tespit etmenin giderek zorlaşmasına yol açan bu dönüşüm, özellikle devletlerin geleneksel olarak askerî personel eliyle yürüttüğü lojistik ve istihbarat faaliyetlerini, artan biçimde özel askerî ve güvenlik şirketlerine devretmeleriyle belirginleşmektedir. Bu gelişme, "çatışmaların sivilleşmesi" olgusunun kurumsallaşmasıyla birlikte, silahlı çatışmaların uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde değerlendirilmesini daha karmaşık hale getiren başlıca faktörlerden biri haline gelmiştir[33].

B. Gereksiz Acılara Sebep Olmama İlkesi

Uluslararası insancıl hukuk, silahlı çatışmaların taraflarının kullanabilecekleri silahların ve savaş araçlarının niteliğinin sınırsız olmadığını vurgular. Bu çerçevede, kuvvet kullanımının amacını aşan, gereksiz acıya veya aşırı yaralanmalara neden olan; etkileri itibarıyla ayrım gözetmeyen silahların kullanımı yasaklanmıştır[34]. Bu yasak, çatışmanın tüm tarafları için geçerlidir. Silahların savaşçılar üzerindeki etkisine odaklanan gereksiz acılara sebep olmama ilkesi, lazer silahları[35], yakıcı ve yangın çıkarıcı silahlar[36] ile genişleyen

[32] Marco Sassoli, Antoine A. Bouvier, Susan Carr, Lindsev Cameron ve Thomas de Saint Murice, *How Does Law Protect in War: Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law* (Geneva: ICRC, 2006), 143.

[33] Uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde, özel güvenlik veya askerî şirket personelinin çatışmalara doğrudan katılıp katılmadıklarının belirlenmesi, oldukça karmaşık ve duruma özgü bir değerlendirme sürecini gerektirir. Bu nedenle, her vaka kendi özgül koşulları içinde analiz edilmeli ve genel geçer bir nitelendirmeden kaçınılmalıdır. Ancak bu durum, ilgili yükümlülüklerin tespiti ya da ihlallerin cezalandırılmasına ilişkin kararların gecikmesine yol açabilmektedir. Bu bağlamda, söz konusu personelin sivil statüsünü yitirmemesi adına, görevlerinin çatışmaya doğrudan katılım olarak yorumlanabilecek şekilde belirsizleştirilmemesi gerekir. Aksi halde bu tür belirsizlikler, açık biçimde uluslararası hukuka aykırılık teşkil eder. Bkz. United Nations Human Rights Council, Resolution 36711: Equal Participation in Political and Public Affairs, September 25, 2017, UN Doc. HRC Res. 36/11, UN, Erişim Tarihi: Temmuz 6, 2024, https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g17/279/43/pdf/g1727943.pdf. Özel güvenlik şirketlerinin çatışmalardaki görev, sorumluluk ve yükümlülüklerine ilişkin uluslararası düzeyde bağlayıcı bir çerçeve henüz bulunmamaktadır. Bununla birlikte, BM İnsan Hakları Konseyi bünyesinde bu konuya ilişkin hükümetler arası bir çalışma grubu oluşturulmuştur ve bu süreç halen devam etmektedir. Bu kapsamda, özel askerî şirketler ve güvenlik şirketlerine yönelik yükümlülüklerin düzenlendiği uluslararası nitelikteki metinlerden biri için Bkz. Swiss Confederation Federal Department of Foreign Affairs (FDFA), "International Code of Conduct for Private Security Service Providers", Updated on December 10, 2021, Erişim Tarihi: Temmuz 6, 2024, https://icoca.ch/wp-content/uploads/2022/01/INTERNATIONAL-CODE-OF-CONDUCT_Amended_2021.pdf.

[34] Bu çerçevede, herhangi bir silahın geliştirilmesi, edinilmesi ve kullanılmasına ilişkin her aşama, ilgili tüm taraflar açısından uluslararası insancıl hukuk kapsamında bağlayıcı hukuki yükümlülükler doğurur. ICRC, "Weapons", Last Updated on January 1, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/weapons.

[35] Bu tür silahlar, kör edici silahlar olarak sınıflandırılmaktadır. Bkz. Protocol on Blinding Laser Weapons (Protocol IV to the 1980 Convention), October 13, 1995, International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/ccw-protocol-iv.

[36] Nesneleri yakmak veya kişilerde yanık yaralanması oluşturmak için tasarlanmış ya da bu etkilere sahip olan silahlardır. Bkz. Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Icendiary Weapons (Protocol III), October 10, 1980, International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/ccw-protocol-iii-1980.

mermilerin[37] kullanılmasını yasaklar. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da Nükleer Silahların Tehdidi ve Yasallığı konulu danışma görüşünde bu ilkeye atıfla "meşru askerî hedeflere ulaşmak için kaçınılmaz olandan daha büyük bir zararın" yasak kapsamında olduğunu belirtmiştir[38]. Söz konusu yasak, 1868 tarihli St. Petersburg Bildirisi[39] ile başlamış, ardından Lahey Sözleşmeleri ve Bildirileri ile geliştirilmiş ve zamanla uluslararası örf ve âdet hukukunun bir parçası haline gelmiştir[40].

Silahların, "gereksiz acılara sebep olmama" ilkesi çerçevesinde sınıflandırılması mümkündür. Ancak bu ilke doğrultusunda açıkça yasaklanmamış silahların, kullanıldıkları somut durumda gereksiz acıya yol açıp açmadığı ya da ayrım gözetme ilkesiyle uyumlu biçimde kullanılıp kullanılmadığı çoğu zaman belirlenememektedir. Bu belirsizlik özellikle bombardıman saldırılarında[41] daha belirgin hale gelmektedir. Patlayıcı silahların geniş etki alanı, sivil kayıpları kaçınılmaz kılmakta ve bu silahların ayrım gözetilerek kullanılıp kullanılmadığına ilişkin yorumları tartışmalı hale getirmektedir. Bu nedenle, bir savaş aracının hukuken yasaklanmış olması, onun kullanımına ilişkin davranışların her zaman insancıl hukuk ilkeleriyle uyumlu olduğu anlamına gelmemektedir. Uygulamada bu tür değerlendirmeler, kullanılan silah türünden ziyade kullanım biçimi ve koşulları üzerinden yapılmakta; bu da çatışma bölgelerindeki delil toplama güçlüğü nedeniyle hesap verebilirlik süreçlerini zorlaştırmaktadır.

C. Askerî Zorunluluk İlkesi

Askerî zorunluluk ilkesi, uluslararası insancıl hukukun zorunluluklar ile insani değerler arasında denge kurma işlevinin temelini oluşturur. Bu ilke, uluslararası insancıl hukuk tarafından açıkça yasaklanmamış ve meşru bir askerî amacı gerçekleştirmek için

[37] Çarpma anında genişleyerek yaralanmanın şiddetini ve şok etkisini en üst düzeye çıkarmak üzere tasarlanmış olan bu tür mermiler, 1899 tarihli IV. Lahey Bildirisi ile yasaklanmıştır. Bkz. Declaration (IV,3), Concerning Expanded Bullets (The Hague Declaration IV), July 28, 1899, International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Haziran 5, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-decl-iv-3-1899?activeTab=.

[38] International Court of Justice (ICJ), *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons,* Advisory Opinion, Jul 8, 1996, Erişim Tarihi: Temmuz 7, 2024, https://www.icj-cij.org/case/95.

[39] Savaşta belirli türden silahların kullanılmasını yasaklayan ilk resmî belge niteliğindeki bu bildirinin tam metni için Bkz. Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight (Saint Petersburg Declaration 1868), International Humanitarian Law Databases, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/st-petersburg-decl-1868.

[40] ICRC, "Weapons of a Nature to Cause Superfluous Injury or Unnecessary Suffering", Last Updated on January 1, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 05, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule70#Fn_112DB659_00023.

[41] Karadan, denizden ve havadan gerçekleştirilebilen bombardıman yöntemi, uluslararası insancıl hukuk tarafından açıkça yasaklanmış bir savaş yöntemi olmamakla birlikte; bu yöntemin gereksiz acıya sebep olacak biçimde, ayrım gözetmeksizin tıbbi birimler, kültürel varlıklar, savunmasız yerleşim alanları ve askerden arındırılmış bölgelerde kullanımı yasaktır. (Md. 25) Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War an Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land (The Hague Convention IV), October 18, 1907, International Humanitarian Laws Databases, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907?activeTab=. Yasaklanan savaş yöntemleri arasında ise; hile kullanımı, terör yöntemleri, sivillerin aç bırakılması, askerî olmayan hedeflere yönelik misillemeler, ayrım gözetmeyen saldırılar, doğal çevreye ya da tehlikeli güçler içeren yapılara zarar verme, "kimseyi sağ bırakmama" emri verilmesi, yağmalama, rehine alma, sivil nüfusun varlığı veya hareketliliğinden yararlanarak çatışma yürütme, ayırt edici işaretlerin kötüye kullanımı ile savaş dışında kalmış kişilere ve paraşütle tehlikedeki bir uçaktan atlayanlara saldırı yer almaktadır. Bkz. Sassoli vd., "How Does Law Protect in War", 225.

gerekli olduğu kabul edilen önlemleri kapsar. Uluslararası insancıl hukuka göre, bir silahlı çatışmanın meşru tek amacı, düşman tarafın askerî kapasitesini etkisiz hale getirmektir. Ancak bu amaca ulaşmak için uygulanacak yöntemler ve araçlar, hukukun öngördüğü sınırlar içerisinde kalmak zorundadır. Başka bir ifadeyle, askerî zorunluluk ilkesi; savaşın amaçlarının hukuki sınırlar içinde gerçekleştirilmesini, yani düşmanın askerî gücünü zayıflatma hedefinin hukukun izin verdiği çerçevede sürdürülmesini öngörür.

Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Protokol I'in 52. maddesi, bir nesnenin askerî hedef sayılabilmesi için iki temel koşulu karşılaması gerektiğini belirtir[42]. Bunlardan ilki, söz konusu nesnenin "doğası, konumu, amacı veya kullanım biçimi nedeniyle" karşı tarafın askerî kapasitesine etkili biçimde katkı sağlıyor olmasıdır. İkincisi ise bu nesnenin imha edilmesi, ele geçirilmesi veya etkisiz hale getirilmesinin, somut ve belirgin bir askerî avantaj sağlamasıdır. İlk kriter, daha çok ayrım gözetme ilkesine açıklık getirerek, sivillerle askerî hedefler arasındaki farkın belirlenmesini kolaylaştırır. Askerî zorunluluk açısından daha belirleyici olan ikinci koşulun değerlendirilmesi ise daha karmaşıktır. Burada kastedilen askerî avantaj, yalnızca eylemin belirli bir kısmından elde edilecek faydayı değil, tüm harekatın genel askerî hedeflerine yönelik katkısını ifade etmektedir[43]. Dolayısıyla gerçekleştirilen askerî eylemin, bütünsel hedefe doğrudan hizmet etmesi gerekir; bu bağlamda topyekûn bir saldırı, askerî zorunluluk ilkesiyle bağdaşmayabilir. Bu noktada vurgulanan husus, savaşın nihai siyasi sonucu değil, ilgili askerî harekatın kendi sınırları içindeki taktiksel hedefidir. 52. maddenin üçüncü fıkrası ise sivil amaçlara tahsis edilmiş yerler açısından özel bir koruma hükmü içermektedir. Buna göre, bir ibadet yeri, konut ya da okul gibi normalde sivil kullanımda olan bir nesnenin askerî amaçlarla kullanılıp kullanılmadığı konusunda şüphe varsa, o nesnenin bu tür bir kullanıma sahip olmadığı varsayılacaktır[44]. 52. maddenin üçüncü fıkrası, şüphe durumlarında sivillere öncelik tanınmasını öngörerek, askerî zorunluluk ilkesinin keyfi uygulanmasına karşı bir denge mekanizması işlevi görmektedir. Askerî zorunluluk ancak açık ve doğrulanabilir bir askerî katkı ve avantaj söz konusuysa geçerli olabilir; bu hüküm ise, böyle bir durum net olarak ortaya konmadıkça, sivillerin ve sivil nesnelerin korunması esasıyla hareket etme zorunluluğunu vurgulamaktadır.

D. Orantılılık İlkesi

Orantılılık ilkesi, askerî bir hedefe yönelik saldırının neden olacağı can kaybı veya maddi zararın, elde edilmesi beklenen askerî avantajla orantılı olmasını öngörür. Bu ilke hem örf ve âdet hukuku niteliğindedir[45] hem de Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Protokol I'in 51(5)(b) maddesinde açık biçimde tanımlanmıştır. Buna göre, "sivil kayıpların, yaralanmaların ve sivil nesnelere verilen zararların toplamının beklenen askerî avantajı aşacağı" saldırılar yasaktır[46]. Bu ilke, ayrım gözetme ilkesinin doğal bir uzantısı olarak, özellikle sivillerin ve sivil alt yapının korunmasını hedefler.

[42] Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

[43] ICRC, "Definition of Military Objectives", Last Updated on January 1, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule8.

[44] Protocol Additional to the Geneva Conventions, (Protocol I), 1977.

[45] Jean-Marie Henckaerts ve Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law* (New York: Cambridge University Press, 2005), 46.

[46] Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

Orantılılık ilkesi, askerî ve sivil unsurların iç içe geçtiği durumlarda, kaçınılmaz sivil zararları en aza indirme yükümlülüğü doğurur. Bu bağlamda, askerî hedeflere yönelik meşru saldırılar sırasında bile sivil zararın boyutu sınırlandırılmalıdır. Orantılılık, insancıllık ve askerî zorunluluk arasında bir denge kurulmasını gerektirir ve bu denge, Protokol I'in 57. maddesinde düzenlenen "ihtiyat"[47] ilkesiyle pekiştirilmiştir. Bu ilke, orantısız etkilerin fark edilmesi halinde saldırının derhal durdurulmasını şart koşar. Ancak Zwanenburg'un da ifade ettiği üzere, bu orantının somut ölçülerle belirlenmesindeki zorluk ve her durumda yeniden değerlendirme gerekliliği[48], orantılılık ilkesini uluslararası insancıl hukukun uygulanması en karmaşık ilkelerinden biri haline getirmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, özellikle modern çatışmalarda bu zorluğu daha görünür kılmaktadır. Zira bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sivil ve askerî altyapıların giderek daha fazla iç içe geçmesine ve aralarında karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi oluşmasına neden olmuştur. Günümüzde her iki yapı da çoğunlukla aynı dijital teknolojileri ve iletişim altyapılarını (örneğin, internet ağları, uydular) kullanmaktadır. Bu durum, askerî amaçlarla gerçekleştirilen eylemlerin yalnızca askerî hedeflerle sınırlı kalmayıp, enerji dağıtımı, ulaşım, sağlık hizmetleri ve su temini gibi sivil sistemlere de zarar verme riskini beraberinde getirmektedir. Özellikle siber saldırılar gibi yeni nesil çatışma yöntemlerinde, sivil ve askerî sistemler arasında net bir ayrım yapmak güçleşmektedir. Dolayısıyla, askerî hedeflere yönelik saldırıların planlanmasında ve uygulanmasında, sivil zararları en aza indirme yükümlülüğü daha da önem kazanmıştır. Bu bağlamda orantılılık ilkesi, günümüz çatışmalarında sivil altyapının korunmasına yönelik temel dayanaklardan biri haline gelmiştir.

II. İNSANCIL HUKUK VE İNSAN HAKLARININ KESİŞİMİNDE: İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ FAALİYETLERİ

İsrail, Hamas'ın 7 Ekim 2023'te gerçekleştirdiği saldırıların hemen ardından, Gazze'de Hamas güçlerine yönelik askerî bir harekât başlatmıştır. Bu sürecin devamında, İsrail'in 16 yıldır Gazze Şeridi'nde uyguladığı abluka daha da sıkılaştırılmış[49] ve bu durum, bölgedeki mevcut insani krizi derinleştirmiştir. Uluslararası insancıl hukuk, kentsel alanlarda yürütülen askerî operasyonlara doğrudan bir yasak getirmemekle birlikte, bu tür operasyonların sivil nüfus üzerinde doğurabileceği etkiler nedeniyle devletlerin hem insancıl hukuk hem de uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerine azami özen göstermelerini zorunlu kılar. Gazze'nin dünyanın en yoğun nüfuslu bölgelerinden biri olması[50], burada icra edilen askerî faaliyetlerin sivillerin yaşam hakkı, sağlık hakkı ve onurlu

[47] Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

[48] Marten Zwanenburg, "What Does International Humanitarian Law Tell Us About the Conflict between Hamas and Israel?", *University of Amsterdam Faculty of Law,* Updated on July 4, 2024, Erişim Tarihi: Ağustos 1, 2024, https://www.uva.nl/en/shared-content/faculteiten/en/faculteit-der-rechtsgeleerdheid/news/2024/07/international-humanitarian-law-and-the-conflict-between-hamas-and-israel.html?cb.

[49] Emanuel Fabian, "Defense Minister Announces 'Complete Siege' of Gaza: No Power, Food or Fuel", *The Times of Israel*, Updated on October 9, 2023, Erişim Tarihi: Kasım 10, 2023, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/defense-minister-announces-complete-siege-of-gaza-no-power-food-or-fuel/.

[50] Gazze Şeridi, yaklaşık 2,2 milyon kişinin yaşadığı ve 360 km^2 yüzölçümüne sahip bir bölgedir. Bkz. Central Intelligence Agency (CIA), *The World Factbook: Gaza Strip,* Last Updated on June 10, 2025, Erişim Tarihi: Haziran 11, 2025, https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/gaza-strip/#people-and-society.

yaşam koşulları gibi temel insan haklarını ciddi biçimde tehdit etme riskini artırmaktadır. Bu durum, sadece askerî hedeflere yönelik eylemlerin değerlendirilmesinde, yalnızca askerî zorunluluk ya da stratejik kazançların değil, aynı zamanda sivillerin temel haklarının korunmasının da insancıl hukuk açısından belirleyici bir ölçüt haline gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, 7 Ekim 2023 sonrasında yaşanan İsrail-Hamas çatışmasına ilişkin literatür büyük ölçüde, İsrail'in Gazze'ye yönelik uygulamalarının siviller üzerindeki etkilerine ve bölgede giderek ağırlaşan insani krizlere odaklanmaktadır[51]. Askerî operasyonların biçimi ve sonuçları, sivillerin ve sivil altyapıların zarar görmesi, Gazze halkının zorla yerinden edilmesi ve bölgeye insani yardımın engellenmesi durumları, yalnızca uluslararası insancıl hukukun ihlali değil, aynı zamanda temel insan haklarının ağır biçimde zedelenmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu bölümde, İsrail'in Gazze'de yürüttüğü askerî faaliyetler, anılan gelişmeler ışığında, uluslararası insancıl hukuk normları ve insan hakları hukukunun kesişiminde yer alan yükümlülükler çerçevesinde değerlendirilmektedir.

A. Askerî Operasyonlar ve Sivillerin Durumu

Birleşmiş Milletler, uluslararası hukuk uzmanları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yayımlanan çok sayıda raporda, Ekim 2023 sonrası İsrail'in Gazze'de icra ettiği askerî operasyonların ayrım gözetme ve orantılılık ilkelerini ihlal ettiği ifade edilmiştir[52]. Bu operasyonlara yönelik insancıl hukuk temelindeki eleştiriler, özellikle sivillere verilen zararlar, korunması gereken sivil nesnelere yönelik saldırılar ve kullanılan silahların türü gibi hususlarda yoğunlaşmaktadır.

7 Ekim'i takip eden ilk hafta içinde İsrail ordusu, Gazze sınırları içerisinde 2000'i aşkın askerî operasyon gerçekleştirmiştir[53]. Bu operasyonlar sırasında çok sayıda hastane, ibadethane ve insani yardım görevlisi zarar görmüş; kimi ölmüş, kimi ise yaralanmıştır. Çatışmaların ilk ayında Endonezya Hastanesi, Uluslararası Göz Bakım Merkezi ve Türk-Filistin Dostluk Hastanesi[54] yerleşkesi ve çevresi hedef alınmış; 10 Kasım itibariyle

[51] Yücel Acer, "Görüş - İsrail'in Gazze'ye Saldırıları ve Uluslararası İnsancıl Hukuk", *Anadolu Ajansı*, Güncelleme: Kasım 23, 2023, Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-israilin-gazzeye-saldirilari-ve-uluslararasi-insancil-hukuk/3062369#; Baldwin, "How Does International Humanitarian Law Apply"; Legal Action Worldwide (LAW), "The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis by Eminent Professors", Updated on October 30, 2023, Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023, https://legalactionworldwide.org/accountability-rule-of-law/the-situation-in-israel-and-gaza-legal-analysis/?accept-cookies=; Byman, "Stuck in Gaza"; Ilyas, "Implications and Analysis of the Crime of Aggression"; Bouri and Roy, "The Israel-Hamas War".

[52] Bkz. United Nations (UN), "The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis"; Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem and Israel", UN General Assembly Report (A/79/232), Updated on October 9, 2024, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2024, https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/262/79/pdf/n2426279.pdf; HRW, "They Destroyed What was Inside Us": Children with Disabilities Amid Israel's Attacks on Gaza", Updated on September 30, 2024, Erişim Tarihi: Ekim 12, 2024, https://www.hrw.org/report/2024/09/30/they-destroyed-what-was-inside-us/children-disabilities-amid-israels-attacks-gaza.

[53] Karklis vd., "Some of the Most Devastating Strikes Israel Has Carried Out in Gaza".

[54] Türk-Filistin Dostluk Hastanesi, Gazze'de faaliyet gösteren tek onkoloji hastanesi olup, İsrail'in saldırıları sonucunda hizmet dışı kalmıştır. Bu durumun yaklaşık 10.000 kanser hastasının tedaviye erişimini engellediği ve birçok hastanın bu nedenle hayatını kaybettiği belirtilmektedir. Bkz. UN General Assembly Report (A/79/232), 6, para. 18.

Gazze'deki 36 hastaneden 18'i, 72 bakım ünitesinden ise 46'sı hizmet dışı kalmıştır[55]. 3 Kasım 2023'te İsrail ordusu, Gazze'nin kuzeyinde bulunan Al-Shifa Hastanesinin hemen dışında bir ambulansa saldırı düzenlemiş; olayda 15 kişi hayatını kaybetmiş, aralarında çocukların da bulunduğu 60 kişi yaralanmıştır[56]. İsrail Savunma Kuvvetleri Sözcüsü, saldırının gerekçesini, "Hamas kuvvetlerinin ambulansı transfer aracı olarak kullanması" şeklinde açıklamıştır. 6 Kasım'dan itibaren Al-Shifa ve Nasr hastanelerine yönelik bir dizi saldırı gerçekleştirilmiş, bu saldırıların ardından oluşan enkazlarda yer alan toplu mezarlarda 500'den fazla ceset bulunmuştur. Gazze'nin kuzeyindeki Awdah Hastanesi ise Kasım 2023 ve Mayıs 2024 tarihlerinde tekrar tekrar hedef alınmış, bu saldırılarda ikisi Sınır Tanımayan Doktorlar (STD) üyesi olmak üzere üç doktor yaşamını yitirmiştir[57]. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) verilerine göre, Ekim 2023 ile Kasım 2024 arasında İsrail tarafından Gazze'deki sağlık tesislerine 557 saldırı gerçekleştirilmiş; 110 sağlık tesisinin doğrudan etkilendiği bu saldırılarda 833 kişi ölmüş, 1.206 kişi ise yaralanmıştır[58]. Saldırılar, Ekim-Aralık 2023 döneminde Gazze'nin kuzeyinde; Aralık 2023-Ocak 2024'te merkezde; Ocak-Mart 2024'te güneyde ve takip eden süreçte Gazze genelinde sistematik bir biçimde sürdürülmüştür[59]. İsrail hükümeti, saldırıların gerekçesi olarak, hastanelerin Hamas tarafından askerî amaçlarla – özellikle komuta kontrol merkezi olarak – kullanıldığını öne sürmüştür. Ayrıca saldırı öncesinde ilgili sağlık tesislerinin tahliyesi için uyarılar yapıldığı belirtilmiştir[60]. Ancak bu tahliye uyarılarının koordinasyondan yoksun olduğu, çok kısa süreler tanıdığı ve uygulanmalarının mümkün olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle hastaların hayatını riske atmadan tahliye işlemlerinin gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır[61].

Şubat 2024'te BM Uydu Merkezi (UNOSAT) tarafından yayımlanan bir rapor, çatışmaların başlamasının ardından kısa bir süre içinde Gazze'deki yapıların %30'unun hasar gördüğünü ortaya koymuştur[62]. 26 Mayıs 2024'te İsrail ordusu tarafından Batı Rafah'taki Tal al-Sultan bölgesinde, zorla yerinden edilmiş kişilerin barındığı Kuveyt Barış Kampı'na ABD

[55] HRW, "Gaza: Unlawful Israeli Hospital Strikes Worsen Health Crisis; Israel's Blockade, Bombardment Decimate Healthcare System: Investigate as War Crimes", Updated on November 14, 2023, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://www.hrw.org/news/2023/11/14/gaza-unlawful-israeli-hospital-strikes-worsen-health-crisis.

[56] HRW, "Gaza: Israeli Ambulance Strike Apparently Unlawful: Medical Transport Has Special Protections Against Attack", Updated on November 7, 2023, Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023, https://www.hrw.org/news/2023/11/07/gaza-israeli-ambulance-strike-apparently-unlawful.

[57] UN General Assembly Report (A/79/232), 7, para. 25.

[58] World Health Organization (WHO), "oPt Emergency Situation Update, Issue 49", Updated on November 6, 2024, Erişim Tarihi: Kasım 7, 2024, www.emro.who.int/images/stories/Sitrep_49.pdf?ua=1.

[59] UN General Assembly Report (A/79/232), 4, para.6.

[60] Sivillerin tahliyesine ilişkin sorumluluk, çatışan tarafların tahliye sürecini önceden planlamasını, gerektiğinde tahliye emirleri vermesini, bu süreci kolaylaştırılması ve verilen emirlerin uygulanmasını kapsar. Bu yükümlülük, çoğu zaman sivillere önceden uyarılar gönderilerek ve saldırının hedeflediği bölgelerin terk edilmesi talimatı verilerek yerine getirilmeye çalışılır. Ancak bu tür uyarıların hukuken etkili sayılabilmesi için, sivillere tahliye için makul bir süre tanınması ve güvenli kaçış koridorlarının sağlanması gereklidir. ICRC, "Commentary of 1987 Article 58 – Precautions Against the Effects of Attacks", *International Humanitarian Law Databases*, Erişim Tarihi: Ekim 14, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-58/commentary/1987?activeTab=.

[61] UN General Assembly Report (A/79/232), 6, para. 19.

[62] The United Nations Satellite Centre (UNOSAT), *Occupied Palestinian Territory: Gaza Strip*, Last Updated on December 13, 2024, Erişim Tarihi: Ocak 01, 2025, unosat.org/static/unosat_filesystem/4047/OCHA-OPT_019_UNOSAT_GazaStrip_CDA_01December2024.pdf.

yapımı GBU-39B[63] bombalarıyla iki hava saldırısı düzenlenmiştir. Saldırılar sonucunda altısı çocuk olmak üzere 36 kişi hayatını kaybetmiş, 100'den fazla kişi yaralanmıştır. Ölenler arasında dört Hamas üyesinin bulunduğu bildirilmiştir. 28 Mayıs'ta ise Rafah kentinin al-Malawi bölgesine düzenlenen bir tank saldırısında, 12'si çocuk olmak üzere 23 kişi yaşamını yitirmiştir[64]. İnsan Hakları İzleme Örgütünün (İHİÖ) Kasım 2024 tarihli raporu[65], Ekim 2023'ten itibaren İsrail ordusunun Gazze'de yakıcı etkileri ile bilinen "beyaz fosfor" mühimmatları kullandığına dair bulgulara yer vermektedir. Gazze Sağlık Bakanlığı verilerine göre, çatışmaların başlamasını takip eden bir yıl içinde 16.750'si çocuk olmak üzere 41.000 Filistinli hayatını kaybetmiş, 95.500'ü aşkın kişi yaralanmıştır. DSÖ'nün Temmuz 2024 tarihli verilerine göre, bu yaralanmaların üçte biri "yaşamı değiştiren nitelikte" yaralanmalardır[66]. Ekim 2023 ile Kasım 2024 arasındaki dönemde toplam 43.469 kişinin öldürüldüğü, 102.561 kişinin yaralandığı ve yaklaşık 10.000 kişinin kayıp olduğu bildirilmektedir[67]. Sağlık Çalışanları İzleme Örgütünün (SÇİÖ) verileri ise, bir yıl içinde 595 sağlık çalışanının hayatını kaybettiğini ve halen kayıp sağlık çalışanlarının bulunduğunu göstermektedir[68].

İlk bölümde de belirtildiği gibi, bir silahlı çatışma sırasında sivil nesneleri ve çatışmalara doğrudan katılmayan sivilleri askerî hedef haline getirmek; askerî avantajla kıyaslandığında açıkça orantısız şekilde sivil can kaybına, yaralanmalara veya sivil mülklere zarar vereceği bilindiği halde saldırı başlatmak; hastanelere veya yaralı ve hastaların bulunduğu alanlara kasıtlı olarak saldırmak; ayrım gözetmeyen ve gereksiz acıya yol açan, kullanımı uluslararası insancıl hukuk tarafından yasaklanmış silahları ve savaş yöntemlerini kullanmak, savaş suçları arasında yer almaktadır. İsrail ordusunun Gazze'de yürüttüğü askerî operasyonlar sonucunda meydana gelen sivil ölümlerinin ve yaralanmaların yüksekliği, ayrıca sağlık tesislerinin sistematik şekilde hedef alınması dikkate alındığında; İsrail güvenlik güçlerinin ihtiyat, ayrım gözetme ve orantılılık ilkelerine riayet etmediği ve bu durumun, kasıtlı öldürmeler ile korunan sivil nesnelere yönelik saldırılar bağlamında savaş suçu teşkil ettiği açıktır. I. Cenevre Sözleşmesi'nin 35. maddesi, yaralı, hasta veya tıbbi malzeme taşıyan araçların silahlı çatışmalarda ayrım gözetme ilkesine tabi olduğunu hüküm altına alır. Bu araçların korunması, yalnızca askerî amaçlarla kullanılmamaları koşuluyla devam eder. Aksi

[63] Gece veya gündüz, her türlü hava koşulunda kullanılabilen geniş menzilli ve güdümlü mühimmat. Bkz. United States Air Force, GBU-39B Small Diameter Bomb Weapon System, Last Updated on January 1, 2024, Erişim Tarihi: Kasım 11, 2024, https://www.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/104573/gbu-39b-small-diameter-bomb-weapon-system/.

[64] Amnesty International (AI), "Israeli Attacks Targeting Hamas and Other Armed Group Fighters thet Killed Scores of Displaced Civilians in Rafah Should be Investigated as War Crimes", Updated on August 27, 2024, Erişim Tarihi: Eylül 12, 2024, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/08/israel-opt-israeli-attacks-targeting-hamas-and-other-armed-group-fighters-that-killed-scores-of-displaced-civilians-in-rafah-should-be-investigated-as-war-crimes/.

[65] HRW, "Icendiary Weapons: New Use Calls for Immediate Action: Stronger Law Needed to Govern Weapon with Cruel Effects", Updated on November 7, 2024, Erişim Tarihi: Kasım 8, 2024, https://www.hrw.org/news/2024/11/07/incendiary-weapons-new-use-calls-immediate-action.

[66] HRW, "They Destroyed What was Inside Us".

[67] WHO, "oPt Emergency Situation Update".

[68] Healthcare Workers Watch (HWW), "The Killing, Detention, and Torture of HCWs in Gaza", Updated on September 7, 2024, Erişim Tarihi: Kasım 5, 2024, https://healthcareworkerswatch.org/publications/reports/the-killing-detention-and-torture-of-healthcare-workers-in-gaza/.

durumda, koruma statüsü ancak uygun bir süre tanınarak yapılan uyarıya rağmen durumun düzeltilmemesi halinde sona erdirilebilir[69]. Ayrıca, tıbbi gerekçelerle bu araçlarda çatışan taraflara mensup kişiler veya silahlı kuvvet üyeleri bulunuyor olsa bile, bu durum araçların koruma statüsünü ortadan kaldırmaz[70]. İHİÖ'nün konuya ilişkin bulguları, söz konusu ambulansın askerî amaçlarla kullanıldığına dair herhangi bir kanıt bulunmadığını göstermektedir[71]. Kaldı ki böyle bir kanıt bulunsaydı dahi, saldırının yol açtığı sivil kayıpların açık biçimde orantısız olması nedeniyle, eylemin uluslararası insancıl hukuku ihlal edeceği açıktır.

B. Tahliye Emirleri ve Zorla Transferler

Çatışmaların başlamasından kısa bir süre sonra, 13 Ekim 2023'te İsrail ordusu, Gazze'nin kuzey bölgelerinde yaşayan sivillerin güney kesimlere tahliyesini öngören bir emir yayımlamıştır[72]. Ocak 2024 itibarıyla, yaklaşık iki milyonluk Gazze nüfusunun %75'i yerinden edilmiş; bu süreçte çok sayıda kişi, kuzeydeki yoğun bombardımandan kaçarak güneydeki Rafah kentine sığınmıştır[73]. Mayıs 2024'te, İsrail ordusunun bu kente yönelik başlattığı kara harekâtı, burada geçici olarak barınan nüfusun ikinci kez yerinden edilmesine yol açmıştır. Yerinden edilen sivillerin önemli bir kısmı, barınma ve korunma amacıyla hastanelere sığınmak zorunda kalmış; bu durum sağlık tesislerinde ve çevresinde aşırı yoğunluğa neden olmuştur. Söz konusu hastanelerin askerî operasyonlarda hedef alınması ise zaten temel ihtiyaçlara erişimi kısıtlanmış ve barınma olanakları son derece sınırlı olan sivillerin yaşam koşullarını daha da kötüleştirmiştir. 2024 Mayıs ayı itibariyle, Gazze'deki toplam nüfusun %83'ü yerinden edilmiştir[74]. Öte yandan, İsrail güvenlik güçleri, serbest bırakılan tutukluların Gazze'nin kuzeyindeki ikamet yerlerine geri dönmesini yasaklamıştır[75].

Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek I. Protokol'ün 58. maddesi, silahlı çatışmalarda tarafların, mümkün olan en geniş ölçüde, çatışma bölgelerindeki sivil halkı ve nesneleri askerî hedeflerden uzaklaştırmaya çalışmaları ve bunları askerî operasyonların doğurabileceği tehlikelerden korumak için önlemler almaları gerektiğini hükme bağlamaktadır. Bu çerçevede, tahliye emirleri uluslararası insancıl hukuktan kaynaklanan bir yükümlülük

[69] Convention (I) for the Amelioration of the Condition of Wounded (Geneva Convention I), 1949.

[70] Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea" (Geneva Convention II), August 12, 1949, *International Humanitarian Law Databases*, Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gcii-1949?activeTab=.

[71] HRW, "Israeli Forces' Conduct in Gaza: Human Rights Watch and Oxfam Submission to Biden Administration's NSM-20 Process", Updated on March 19, 2024, Erişim Tarihi: Nisan 12, 2024, https://www.hrw.org/news/2024/03/19/israeli-forces-conduct-gaza#_ftn2.

[72] AI, "Appalling Gaza 'Evacuation Order' must be Rescinded by Israel Immediately", Updated on October 13, 2023, Erişim Tarihi: Kasım 11, 2023, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-appalling-gaza-evacuation-order-must-be-rescinded-by-israel-immediately/.

[73] UN, "Humanitarian Response in Gaza 'Completely Dependent' on Palestine Refugee Agency, Relief Chief Tells Security Council, Urging Countries to Restore Funding", UN Meetings Coverage and Press Releases SC/15575, Updated on January 31, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://press.un.org/en/2024/sc15575.doc.htm.

[74] Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC), "Palestine – Conflict in Gaza Leaves 83 Percent of the Population Internally Displaced in Less Than Three Months", Updated on May 14, 2024, Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024, https://www.internal-displacement.org/spotlights/Palestine-Conflict-in-Gaza-leaves-83-per-cent-of-the-population-internally-displaced-in-less-than-three-months/.

[75] UN General Assembly Report (A/79/232), 11-12, para.47.

niteliğindedir. Ancak mevcut koşullar altında, tahliyenin fiilen gerçekleştirilebilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Antlaşma metinlerinde açıkça belirtilmemekle birlikte, ilgili hükümlere ilişkin yorumlar, tahliyenin güvenli biçimde gerçekleştirilemeyeceği durumlarda tarafların böyle bir yükümlülüğünün bulunmadığını ifade etmektedir[76]. Tahliye emirleri, sivillerin çatışmalardan korunması açısından kritik öneme sahip olmakla birlikte, uluslararası insancıl hukuk bu konuda ne zaman ve hangi koşullarda harekete geçileceğine ilişkin sıkı sınırlamalar da öngörmektedir. Bu sınırlamaların temel dayanağını, örf ve âdet hukuku niteliği taşıyan[77] ve IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesinde yer alan, sivillerin zorla nakledilmesi ve sınır dışı edilmelerine ilişkin yasak oluşturmaktadır[78]. İsrail'in tahliye emirlerini uygularken sivillerin zarar görmemesi için yeterli önlemleri aldığına dair bir veri bulunmamaktadır. Nitekim askerî operasyonların başlamasının ardından Gazze'nin kuzeyinden tahliye edilen sivillerin büyük bölümü Rafah'a sığınmışken, bu bölgeye yönelik ikinci bir tahliye sürecinin başlatılması, yüz binlerce kişinin yeniden yerlerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır. Özellikle gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılan kişilerin ikamet yerlerine dönmelerine izin verilmemesi, zorla yerinden etme yasağının ihlaline yol açmakta ve uluslararası insancıl hukuka aykırılık teşkil etmektedir.

C. Abluka ve İnsani Yardım Engelleri

Gazze'ye yönelik askerî faaliyetlerin başlamasının hemen ardından İsrail hükümeti, Gazze'ye su ve elektrik tedarikini kesmiş, hastane jeneratörleri, ambulanslar ve su pompaları gibi hayati altyapının işleyişi için gerekli olan yakıtın teminini engellemiş ve bölgeye araç geçişini durdurmuştur. İsrailli yetkililerin "Gazze'ye hiçbir yardımın giremeyeceği" yönündeki açıklamalarıyla birlikte, halihazırda yürürlükte olan abluka daha da sıkılaştırılmıştır[79]. Bu sıkılaştırma, tıbbi tedavi için Gazze dışına çıkış onaylarını da ciddi şekilde sınırlamış ve hastaların Batı Şeria ile Doğu Kudüs'teki hastanelere erişimini büyük ölçüde engellemiştir[80]. Sağlık tesislerine yönelik saldırıların yanı sıra, yakıt ve elektrik tedarikinin kesilmesi, tıbbi ekipmanlara erişimi ve bu ekipmanların işlevselliğini doğrudan etkilemiş; bu durum, Gazze'deki sağlık sisteminin neredeyse tamamen çökmesine yol

[76] ICRC, "Commentary of 1987 Article 58". Belirtmek gerekir ki bu yorum, söz konusu durumlarda tarafların tahliye emirleri olmaksızın sivillere zarar verebilecekleri anlamına gelmez.

[77] Thomas Mulder, "Evacuations in Armed Conflict: A Fine Line Between A Life-Saving Measure and Forced Displacement", *EJIL: Talk! Blog of the European Journal of International Law*, Updated on October 9, 2024, Erişim Tarihi: Ekim 10, 2024, https://www.ejiltalk.org/evacuations-in-armed-conflict-a-fine-line-between-a-life-saving-measure-and-forced-displacement/.

[78] Convention (IV) Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, (Geneva Convention IV), August 8, 1949, *International Humanitarian Law Databases,* Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949?activeTab=.

[79] HRW, "Gaza's Blocked Relief: Israeli Government Continues to Obstruct Desperately Needed Humanitarian Aid", Updated on October 30, 2023, Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023, https://www.hrw.org/news/2023/10/30/gazas-blocked-relief.

[80] İsrail'in kontrolündeki Rafah geçiş noktası üzerinden tıbbi tahliye başvurularının büyük bölümüne onay verilmemiştir. Örneğin, Ekim 2023 ile Haziran 2024 arasında başvuru yapan 13.872 hastadan sadece 5.857'sinin geçişine izin verilmiş; özellikle kanser hastalarının tahliye taleplerinin yalnızca %54'ü onaylanmıştır. Bkz. UN General Assembly Report (A/79/232), 6, para. 17.

açmıştır. Bunun sonucunda, doğrudan saldırılar dışında da çok sayıda sivil yaşamını yitirmiştir[81].

Kasım 2023'te BM, Gazze ve Batı Şeria'daki acil insani ihtiyaçları karşılamak amacıyla 481 milyon dolarlık güncellenmiş bir yardım çağrısı başlatmıştır[82]. Aralık ayı itibariyle taahhüt edilen yardımın yaklaşık yarısı toplanabilmiş; ancak Ocak ayında başta ABD, Kanada ve Japonya olmak üzere birçok ülke yeni fon sağlamayı geçici olarak askıya aldıklarını açıklamıştır[83].

İsrail'in çatışma stratejisi, Gazze'nin sivil altyapısında ciddi tahribata neden olmuştur. Hastaneler, okullar ve temel hizmetlerin sağlandığı elektrik su ve kanalizasyon sistemleri bu tahribattan doğrudan etkilenmiş; geride kalan siviller ise yaralı, yerinden edilmiş ve yetersiz su, gıda ve sağlık hizmetlerine erişim imkânı olmaksızın hayatta kalmaya çalışmak zorunda bırakılmıştır. BM Uluslararası Bağımsız Soruşturma Komisyonu, bu uygulamaların Gazze'deki Filistin halkına karşı toplu cezalandırma amacı taşıdığını ve 7 Ekim'de başlayan İsrail saldırısının devamı niteliğinde olduğunu belirtmektedir[84].

Uluslararası insancıl hukuk, silahlı çatışmalarda sivillerin bir savaş yöntemi olarak aç bırakılmasını kesin biçimde yasaklamaktadır ve bu yasağın ihlali savaş suçu kapsamına girmektedir. Bu çerçevede, sivil nüfusun hayatta kalması için vazgeçilmez olan nesnelere yönelik saldırılar düzenlemek, bu nesneleri yok etmek, kullanılmaz hale getirmek ya da yardım malzemelerinin ulaşmasını kasten engellemek suretiyle sivil nüfusu açlığa mahkûm etmek, bir savaş stratejisi olarak abluka uygulamak da dahil olmak üzere, uluslararası insancıl hukukun ihlali anlamına gelir[85]. Filistinli sivillerin, yaşamlarını sürdürebilmeleri için zorunlu olan kaynaklardan mahrum bırakılması, toplu cezalandırma anlamına gelmekte olup bu durum açıkça savaş suçu teşkil etmektedir. Ayrıca, sivilleri aç bırakma eylemi, bazı durumlarda, herhangi bir sivil nüfusa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak ve bu saldırının bilinci dahilinde gerçekleştirilmişse, insanlığa karşı suç kapsamında[86] da değerlendirilebilir.

D. Alıkoyma ve Kötü Muamele

Ekim 2023 ile Temmuz 2024 arasında, Gazze'de yaklaşık 4.000 kişi, İsrail güvenlik güçleri tarafından tutuklanmış ve büyük çoğunluğu İsrail'de bulunan tesislere nakledilmiştir. Tutuklananlar arasında gazeteciler, sağlık çalışanları, insan hakları savunucuları, BM personeli ve Hamas militanı olduğundan şüphelenilen kişilerin akrabaları da yer almaktadır. İsrailli yetkililer, güvenlik soruşturmalarının ardından Hamas'ın terör faaliyetleriyle bağlantısı olmadığı tespit edilen bireylerin serbest bırakılarak Gazze'ye geri gönderildiğini

[81] UN General Assembly Report (A/79/232), 5, para. 13.

[82] United Nations Relief and Works Agency (UNRWA), "Updated oPt Flash Appeal: November 2023", Last Updated on November 9, 2023, Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023, https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/unrwa_updated_opt_flash_appeal-_amended.pdf.

[83] Bouri ve Roy, "The Israel-Hamas War".

[84] UN General Assembly Report (A/79/232), 18-19, para. 89.

[85] (Md.54) Protocol Additional to the Geneva Conventions (Protocol I), 1977.

[86] International Criminal Court (ICC), *Rome Statute of the International Criminal Court* (The Hague: International Criminal Court, 2021), 3-5.

beyan etmiştir. Ancak, BM tarafından yapılan incelemeler, güvenlik soruşturmasından geçen ve tehdit oluşturmadıkları tespit edilen kişilerin dahi gözaltında tutulmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Dahası, bu kişiler arasında çocukların yanı sıra, yalnızca tercümanlık yapmak amacıyla alıkonulan bireylerin de bulunduğu raporlanmıştır[87].

Öte yandan, olayların başlamasının ardından İsrail makamları, Gazze'de tutuklanan binlerce Filistinlinin kimlik bilgilerini ve bulundukları yerleri açıklamamıştır. Zorla kaybetmelere karşı asgari bir güvence sağlayan şeffaflık ilkesi, Uluslararası Kızılhaç Komitesinin gözaltı merkezlerine erişiminin engellenmesiyle tamamen ortadan kaldırılmıştır. BM Uluslararası Bağımsız Soruşturma Komisyonu, tutukluların Gazze'den diğer bölgelere nakilleri sırasında ve özellikle çocuklar da dahil olmak üzere tüm tutukluların ilk olarak götürüldüğü Sde Teiman Askerî Gözaltı Kampı'nda sistematik kötü muameleye maruz bırakıldıklarını[88] belgelemiştir. 3 Temmuz 2024 tarihinde İsrail Başsavcısı Gali Baharav-Miara, Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben Gvir'in, Filistinli tutukluların İsrail Ceza İnfaz Kurumlarına sevkini engellediğini açıklayan bir mektup yayımlamıştır[89]. 16 Ekim 2023'te cezaevlerinde ziyaret haklarına ve temel ihtiyaçlara kısıtlama getirilmesini emreden Ben Gvir, bu politikaların "intikam amacıyla" uygulandığını defalarca dile getirmiştir[90]. Komisyon, ceza infaz kurumlarında – özellikle Negev Cezaevi ve Sde Teiman Kampı'nda erkek tutuklulara; Damon ve Hasharon Cezaevlerinde ise kadın tutuklulara- yönelik cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı en az yirmi şiddet vakasını[91] doğrulamıştır. Temmuz 2024 itibariyle Gazze'de tutuklanan kişilerden 44'ü gözaltında hayatını kaybetmiş; cenazelerin büyük çoğunluğu ailelerine teslim edilmemiştir. İsrail makamları, gözaltında ölümlerle ilgili olarak herhangi bir soruşturma yürütüldüğüne veya hesap verebilirliğin sağlandığına dair somut bir kanıt sunmamıştır[92].

2023 yılının Kasım – Aralık aylarında, farklı zamanlarda sekiz Filistinli sağlık çalışanının Gazze'de gözaltına alındığı ve bu kişilerin yedi gün ile beş ay arasında değişen sürelerle alıkonulduğu bildirilmiştir. İHİÖ'nün raporları, söz konusu sağlık çalışanlarının Doğu Kudüs yakınlarındaki Anatot Askerî Kampı'na ve Batı Şeria'daki Ofer Gözaltı

[87] UN General Assembly Report (A/79/232), 11, para. 43.

[88] Komisyon raporuna göre tutuklular, İsrail güvenlik güçlerince sürekli olarak gözleri bağlı ve elleri kelepçeli şekilde tutulmuş; diz çökmeye zorlanmış ve konuşmaları yasaklanarak aşırı kalabalık geçici hücrelere kapatılmıştır. Raporda ayrıca, tuvalet ve duşlara erişimlerin kısıtlandığı, hareketsiz durumdayken dahi coplar ve tahta sopalarla dövüldükleri, köpeklerle korkutuldukları, yeterli uyku ve gıdaya erişimlerinin engellendiği tespit edilmiştir. Bkz. UN General Assembly Report (A/79/232), 12, para. 51.

[89] The Times of Israel, "AG Tells Netanyahu: Ben Gvir Blocking Transfer of Palestenian Terrorists from Contentious Detention Facility", Updated on July 7, 2024, Erişim Tarihi: Ekim 6, 2024, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/ag-tells-netanyahu-ben-gvir-blocking-transfer-of-palestinian-terrorists-from-contentious-detention-facility/.

[90] UN General Assembly Report (A/79/232), 13, para. 56.

[91] Komisyon raporuna göre, tutuklulara yönelik cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakaları arasında tekrar eden çıplak aramalar; tutukluların çıplak ya da kısmen soyulmuş halde sorgulanmaları; bu kişilerin belirli hareketleri yapmaya zorlanmaları ve bazı durumlarda bu anların kayıt altına alınması; çıplak haldeki tutukluların taşınmaları sırasında cinsel içerikli hakaretlere maruz bırakılmaları; çok sayıda çıplak tutuklunun aynı hücreye kapatılması ve gözleri ile elleri arkadan bağlı şekilde yere çömelmeye zorlanmaları gibi uygulamaların yer aldığı belgelenmiştir. Bkz. UN General Assembly Report (A/79/232), 14, para. 63.

[92] UN General Assembly Report (A/79/232), 15, para. 72.

Tesisi'ne zorla nakledildiklerini ve gözaltında bulundukları süre boyunca işkenceye maruz kaldıklarını doğrulamaktadır[93]. Cenevre Sözleşmeleri'nin ortak 3. maddesi, düşmanlıklara aktif olarak katılmayan kişilerin rehin alınmasını ve her durumda işkenceye ya da onur kırıcı, zalimane muamelelere maruz bırakılmalarını yasaklamaktadır. Ayrıca, IV. Cenevre Sözleşmesi'nin 49. maddesi, işgal altındaki topraklarda bireysel zorla nakilleri ve işgalci gücün topraklarına sivillerin her ne sebeple olursa olsun sınır dışını edilmesini yasaklamaktadır[94]. İsrail'in askerî kamplarda ve gözaltı merkezlerinde tutuklu bulunan Filistinlilere yönelik yaygın ve sistematik taciz, fiziksel ve psikolojik şiddet ile işkence niteliği taşıyan aşağılayıcı uygulamaları, savaş suçu ve insanlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, 7 Ekim 2023 sonrası İsrail'in Gazze'ye yönelik askerî operasyonlarının ve bunlara bağlı faaliyetlerinin uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde ne tür ihlaller içerdiğini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, incelenen normatif çerçeve ile vakaya ilişkin belgeler ve raporlar ışığında, söz konusu ihlallerin kapsamı ve içeriği değerlendirilmiştir. Uluslararası hukuk normları ile egemen devlet aygıtının yapısal öncelikleri arasında düğümlenen sistemsel açmaz, günümüzde yerleşik hale gelmiş bulunan uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukukunun ilke ve kurallarına rağmen, ihlallerin sürekliliğini ve uluslararası toplumun bu ihlaller karşısında etkili bir müdahalede bulunamamasını mümkün kılan derin bir çelişkiyi gözler önüne sermektedir.

7 Ekim 2023'ten itibaren Gazze'de meydana gelen gelişmeler, savaş sırasında sivillerin ve özellikle korunmaya muhtaç grupların zarar görmemesini esas alan uluslararası insancıl hukuk kuralları açısından değerlendirildiğinde, sivillerin korunması ve sivil yerleşim yerleri ile altyapıya yönelik saldırıların önlenmesi ilkelerinin ciddi biçimde ihlal edildiği görülmektedir. Gazze Şeridi'ndeki çatışmalarda sivillere ve sivil yerleşim alanlarına yönelik doğrudan saldırılar, ablukaların sıkılaştırılması yoluyla sivillerin temel ihtiyaç malzemeleri ile tıbbi yardıma erişimlerinin engellenmesi, zorla yerinden edilmeler, keyfî gözaltılar ve tutuklulara yönelik işkenceye varan kötü muameleler ile toplu cezalandırmaya dönüşen uygulamalar; İsrail'in uluslararası insancıl hukuktan doğan yükümlülüklerini açık biçimde ihlal ettiğini ortaya koymaktadır.

Mevcut tablo, silahlı kuvvet kullanımının amaçları ile sivillere zarar verilmemesi gerekliliği arasında, insani değerlerin korunması yönünde sağlanması gereken dengeyi yansıtan ayrım gözetme, orantılılık ve askerî zorunluluk ilkelerinin çok boyutlu biçimde ihlal edildiğini göstermektedir. İsrail'in askerî operasyonlarını gerekçelendirmek amacıyla öne sürdüğü, Gazze'deki askerî hedeflerin sivil yerleşim bölgelerinde konuşlanmış olması; sivillerin insan kalkanı olarak kullanılması, rehin alınması ve işkenceye maruz bırakılması gibi uluslararası insancıl hukuku ihlal eden uygulamaların Hamas ve diğer Filistinli silahlı gruplar tarafından da gerçekleştirilmiş olması, İsrail'in sivilleri koruma yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır.

[93] HRW, "Israel: Palestinian Healthcare Workers Tortured", Updated on August 26, 2024, Erişim Tarihi: Ekim 6, 2024, https://www.hrw.org/news/2024/08/26/israel-palestinian-healthcare-workers-tortured.

[94] Convention (IV) Relative to the Protection of Civilian (Geneva Convention IV), 1949.

Gazze'de yaşanan olaylar, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukunun yalnızca paralel olduklarını değil, aynı zamanda birbirleriyle örtüştüklerini de gösteren bir bağlam sunmaktadır. Çatışma halinin sürüyor olması, temel insan haklarının askıya alınamayacağı ilkesi gereğince, uluslararası insan hakları hukukunun geçerliliğini ortadan kaldırmaz. Yaşam hakkı, işkence yasağı ve adil yargılanma gibi çekirdek hakların savaş sırasında da geçerli olduğu dikkate alındığında; sivillerin zorla yerinden edilmesi, tıbbi yardıma erişimin engellenmesi, keyfî alıkoymalar ve kötü muamele gibi eylemler hem uluslararası insancıl hukuk hem de uluslararası insan hakları hukuku kapsamında ihlal niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma bu iki normatif sistemin pratikte nasıl iç içe geçtiğini ve İsrail'in eylemlerinin bu çift yönlü hukuk çerçevesine nasıl aykırılık teşkil ettiğini bütüncül bir bakışla ortaya koymaktadır.

Öte yandan, bu değerlendirmelerin büyük ölçüde nitel raporlara, uluslararası insan hakları örgütlerinin belgelerine, BM çatısı altında oluşturulan dokümanlara ve güvenilir açık kaynak analizlerine dayandığı unutulmamalıdır. Bu tür kaynaklar, bağımsız doğrulama güçleri ve sahadaki erişim sınırlılıkları nedeniyle belirli örnekleme sorunları barındırabilir; ayrıca bazı aktörlerin algısal önyargılarının yansıması olma riski de taşımaktadır. Bununla birlikte, bu tür verilerin karşılaştırmalı analizi ve bulguların tutarlılığı, genel eğilimlerin güçlü biçimde tespit edilmesini mümkün kılabilir. Çalışmanın metodolojik farkındalığı, bu sınırlılıkların bilinciyle kurulmuştur.

Sonuç olarak, 7 Ekim 2023 sonrası Gazze'deki askerî operasyonlar yalnızca savaşın doğrudan etkileri açısından değil, aynı zamanda normatif düzenin sorgulanması bakımından da dikkate değerdir. Uluslararası Ceza Mahkemesi savcısının hem İsrail hem de Hamas yetkilileri için tutuklama emri talebinde bulunmuş olması ve devamında çıkartılan tutuklama emri[95], bu sürecin cezasız kalmaması için uluslararası toplumun harekete geçebileceğini gösterse de bu tür girişimlerin meşruiyeti, sürekliliği ve uygulanabilirliği halen birtakım belirsizlikler taşımaktadır. Bu bağlamda uluslararası hukukun, yalnızca norm koyucu değil, aynı zamanda yaptırım uygulayıcı bir kapasiteye kavuşturulması gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

[95] İsrail-Filistin meselesinin 7 Ekim 2023'te başlayan yeni döneminde yaşanan uluslararası insan hakları ve insancıl hukuk ihlalleri, uluslararası ceza hukuku kapsamında değerlendirilen suçlara işaret etmektedir. Bu bağlamda, 20 Mayıs 2024'te, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Savcısı Karim Asad Ahmad Khan, Gazze'deki durumla ilgili olarak Hamas yetkilileri ile İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant hakkında UCM I. Ön Yargılama Dairesine tutuklama emri başvurusunda bulunmuştur. Bkz. ICC, "Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan KC: Applications for Arrest Warrants in the Situation in the State of Palestine", Updated on May 20, 2024, Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2024, https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-applications-arrest-warrants-situation-state. Bu başvuruya istinaden UCM Ön Yargılama Dairesi 21 Kasım 2024'te ilgili kişiler için tutuklama emri çıkarmıştır. Bkz. ICC, "Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I Rejects the State of Israel's Challenges to Jurisdiction and Issues Warrants of Arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant", Updated on November 21, 2024, Erişim Tarihi: Kasım 21, 2024, Bkz. https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges.

KAYNAKÇA

Abbenhuis, Maartje, Christopher Ernest Barber ve Annalise R. Higgins. *War, Peace and International Order? The Legacies of the Hague Conferences of 1899 and 1907*. London: Routledge, 2017.

Acer, Yücel. "Görüş- İsrail'in Gazze'ye Saldırıları ve Uluslararası İnsancıl Hukuk". *Anadolu Ajansı,* Güncelleme: Kasım 23, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023. https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-israilin-gazzeye-saldirilari-ve-uluslararasi-insancil-hukuk/3062369#.

AİHM, *Kononov v. Latvia,* BN. 36376/04, KT. 24/07/2008.

Amnesty International (AI). "Appalling Gaza 'Evacuation Order' must be Rescinded by Israel Immediately". Updated on October 13, 2023. Erişim Tarihi: Kasım 11, 2023. https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/israel-opt-appalling-gaza-evacuation-order-must-be-rescinded-by-israel-immediately/.

Amnesty International (AI). "Israeli Attacks Targeting Hamas and Other Armed Group Fighters thet Killed Scores of Displaced Civilians in Rafah Should be Investigated as War Crimes". Updated on August 27, 2024. Erişim Tarihi: Eylül 12, 2024. https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/08/israel-opt-israeli-attacks-targeting-hamas-and-other-armed-group-fighters-that-killed-scores-of-displaced-civilians-in-rafah-should-be-investigated-as-war-crimes/.

Baldwin, Clive. "How Does International Humanitarian Law Apply in Israel and Gaza?" *Human Rights Watch (HRW)*, Updated on October 27, 2023. Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024. https://www.hrw.org/news/2023/10/27/how-does-international-humanitarian-law-apply-israel-and-gaza.

Bouri, Christina ve Diana Roy. "The Israel-Hamas War: The Humanitarian Crisis in Gaza". *Council on Foreign Relations*, Updated on February 8, 2024. Erişim Tarihi: Nisan 4, 2024. https://www.cfr.org/in-brief/israel-hamas-war-humanitarian-crisis-gaza.

Butt, Khalid Manzoor ve Anam Abid Butt. "Blockade on Gaza Strip: A Living Hell on Earth". *Journal of Political Studies*. C. 23, S. 1 (2016): 157-182.

Byman, Daniel. "Stuck in Gaza: Six Months After October 7, Israel Still Lacks a Viable Strategy". *Foreign Affairs,* Updated on April 5, 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 5, 2024. https://www.foreignaffairs.com/middle-east/hamas-israel-stuck-gaza?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=dsa_middle_east_tfd&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw3ZayBhDRARIsAPWzx8qVYusVrKyzUTJ33I8YtbxZJ-DWFgdq5bCKTsZEZ4kLPk8Vtt6KNqIaAobVEALw_wcB.

Central Intelligence Agency (CIA). *The World Factbook: Gaza Strip*, Last Updated on June 10, 2025. Erişim Tarihi: Haziran 11, 2025. https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/gaza-strip/#people-and-society.

Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field, (Geneva Convention I), August, 12, 1949, *International*

Humanitarian Law Databases. Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949?activeTab=.

Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea (Geneva Convention II), August 12, 1949, *International Humanitarian Law Databases.* Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gcii-1949?activeTab=.

Convention (III) Relative to the Treatment of Prisoners of War, (Geneva Convention III), August 12, 1949, *International Humanitarian Law Databases*. Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949?activeTab=.

Convention (IV) Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, (Geneva Convention IV), August 8, 1949, *International Humanitarian Law Databases*. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949?activeTab=.

Convention (IV) Respecting the Laws and Customs of War an Land and Its Annex: Regulations Concerning the Laws and Customs of War on Land (The Hague Convention IV), *International Humanitarian Laws Databases*, Updated on 18 October 1907, Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024, https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-iv-1907?activeTab=.

De Baets, Antoon. "The View of the Past in International Humanitarian Law (1860–2020)". *International Review of the Red Cross*. C. 104. S. 920-921 (2022): 1586-1620.

Declaration (IV,3), Concerning Expanded Bullets (The Hague Declaration IV), July 28, 1899, *International Humanitarian Law Databases*. Erişim Tarihi: Haziran 5, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-decl-iv-3-1899?activeTab=.

Declaration Renouncing the Use, in Time of War, of Explosive Projectiles Under 400 Grammes Weight (Saint Petersburg Declaration 1868), December 11, 1868, *International Humanitarian Law Databases*. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/st-petersburg-decl-1868.

Doumani, Beshara B. "Rediscovering Ottoman Palestine: Writing Palestinians into History". *Journal of Palestine Studies*. C. 21. S. 2 (1992): 5-28.

Erdem, Mete. "İnsancıl Hukukta Martens Kaydı". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. 6. S. 2 (2015): 211-286.

Fabian, Emanuel. "Defense Minister Announces 'Complete Siege' of Gaza: No Power, Food or Fuel". *The Times of Israel*. Updated on October 9, 2023. Erişim Tarihi: Kasım 10, 2023. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/defense-minister-announces-complete-siege-of-gaza-no-power-food-or-fuel/.

Gözen, Ramazan (Ed.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri.* Ankara: İletişim Yayınları, 2021.

Hallward, Maia. "Pursuing 'Peace' in Israel/Palestine". *Journal of Third World Studies*. C. 28. S. 1 (2011): 185-202.

Healthcare Workers Watch (HWW). "The Killing, Detention, and Torture of HCWs in Gaza". Updated on September 7, 2024. Erişim Tarihi: Kasım 5, 2024. https://healthcareworkerswatch.org/publications/reports/the-killing-detention-and-torture-of-healthcare-workers-in-gaza/.

Henckaerts, Jean-Marie ve Louise Doswald-Beck. *Customary International Humanitarian Law. Vol. Volume I: Rules*. New York: Cambridge University Press. 2005.

Human Rights Watch (HRW). "Gaza: Israeli Ambulance Strike Apparently Unlawful: Medical Transport Has Special Protections Against Attack". Updated on November 7, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023. https://www.hrw.org/news/2023/11/07/gaza-israeli-ambulance-strike-apparently-unlawful.

Human Rights Watch (HRW). "Gaza: Unlawful Israeli Hospital Strikes Worsen Health Crisis; Israel's Blockade, Bombardment Decimate Healthcare System: Investigate as War Crimes". Updated on November 14, 2023. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://www.hrw.org/news/2023/11/14/gaza-unlawful-israeli-hospital-strikes-worsen-health-crisis.

Human Rights Watch (HRW). "Gaza's Blocked Relief: Israeli Government Continues to Obstruct Desperately Needed Humanitarian Aid". Updated on October 30, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023. https://www.hrw.org/news/2023/10/30/gazas-blocked-relief.

Human Rights Watch (HRW). "Icendiary Weapons: New Use Calls for Immediate Action: Stronger Law Needed to Govern Weapon with Cruel Effects". Updated on November 7, 2024. Erişim Tarihi: Kasım 8, 2024. https://www.hrw.org/news/2024/11/07/incendiary-weapons-new-use-calls-immediate-action.

Human Rights Watch (HRW). "Israel: Palestinian Helathcare Workers Tortured". Updated on August 26, 2024. Erişim Tarihi: Ekim 6, 2024. https://www.hrw.org/news/2024/08/26/israel-palestinian-healthcare-workers-tortured.

Human Rights Watch (HRW). "Israeli Forces' Conduct in Gaza: Human Rights Watch and Oxfam Submission to Biden Administration's NSM-20 Process". Updated on March 19, 2024. Erişim Tarihi: Nisan 12, 2024. https://www.hrw.org/news/2024/03/19/israeli-forces-conduct-gaza#_ftn2.

Human Rights Watch (HRW). "'They Destroyed What was Inside Us': Children with Disabilities Amid Israel's Attacks on Gaza". Updated on September 30, 2024. Erişim Tarihi: Ekim 12, 2024. https://www.hrw.org/report/2024/09/30/they-destroyed-what-was-inside-us/children-disabilities-amid-israels-attacks-gaza.

Human Rights Watch (HRW). "West Bank: Israeli Forces' Unlawful Killings of Palestinians". Updated on May 8, 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2024.

https://www.hrw.org/news/2024/05/08/west-bank-israeli-forces-unlawful-killings-palestinians.

Ilyas, Muhammad Derfish. "Implications and Analysis of the Crime of Aggression against Gaza: Breach of International Criminal Law amid the Israel-Hamas Conflict". *International Journal of Business and Social Analytics*. C.1. S.1 (2024): 1-25.

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). "Palestine – Conflict in Gaza Leaves 83 Percent of the Population Internally Displaced in Less Than Three Months". Updated on May 14, 2024. Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024. https://www.internal-displacement.org/spotlights/Palestine-Conflict-in-Gaza-leaves-83-per-cent-of-the-population-internally-displaced-in-less-than-three-months/.

International Committee of the Red Cross (ICRC). "Commentary of 1987 Article 58 – Precautions Against the Effects of Attacks". *International Humanitarian Law Databases*. Erişim Tarihi: Ekim 14, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-58/commentary/1987?activeTab=.

International Committee of the Red Cross (ICRC). "Definition of Military Objectives". Last Updated on January 1, 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule8.

International Committee of the Red Cross (ICRC). "Martens Clause". Last Updated on January 1, 2025. Erişim Tarihi: Nisan 12, 2025. https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/martens-clause?.

International Committee of the Red Cross (ICRC). "Weapons". Last Updated on January 1, 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/weapons.

International Commitee of the Red Cross (ICRC). "Weapons of a Nature to Cause Superfluous Injury or Unnecessary Suffering". Updated on 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 05, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v1/rule70#Fn_112DB659_00023.

International Committee of the Red Cross (ICRC). "What are jus ad bellum and jus in bello?" Last Updated on January 22, 2015. Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024. https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0%EF%BB%BF.

International Court of Justice (ICJ). *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*. Advisory Opinion, July 8, 1996. Erişim Tarihi: Temmuz 7, 2024. https://www.icj-cij.org/case/95.

International Convention Against the Taking of Hostages, December 17, 1979, *United Nations Treaty Collection.* Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-5&chapter=18&clang=_en.

International Criminal Court (ICC). *Rome Statute of the International Criminal Court*. The Hague: International Criminal Court. 2021.

International Criminal Court (ICC). "Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I Rejects the State of Israel's Challenges to Jurisdiction and Issues Warrants of Arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant". Updated on November 21, 2024. Erişim Tarihi: Kasım 21, 2024. https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges.

International Criminal Court (ICC). "Statement of ICC Prosecutor Karim A. A. Khan KC: Applications for Arrest Warrants in the Situation in the State of Palestine". Updated on May 20, 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 20, 2024. https://www.icc-cpi.int/news/statement-icc-prosecutor-karim-aa-khan-kc-applications-arrest-warrants-situation-state.

Karklis, Laris, Julia Ledur, Ruby Mellen, Samuel Granados ve Emil M. Eng. "Some of the Most Devastating Strikes Israel Has Carried Out in Gaza". *The Washington Post*, Updated on October 12, 2023. Erişim Tarihi: Ekim 10, 2024. https://www.washingtonpost.com/world/2023/10/12/israel-strikes-gaza-map-population-destruction/.

Laron, Guy. *The Six-Day War: The Breaking of the Middle East*. New Haven: Yale University Press. 2017.

Legal Action Worldwide (LAW). "The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis by Eminent Professors". Updated on October 30, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023. https://legalactionworldwide.org/accountability-rule-of-law/the-situation-in-israel-and-gaza-legal-analysis/?accept-cookies=.

Mulder, Thomas. "Evacuations in Armed Conflict: A Fine Line Between A Life-Saving Measure and Forced Displacement". *EJIL:Talk! Blog of the European Journal of International Law*, Updated on October 9, 2024. Erişim Tarihi: Ekim 10, 2024. https://www.ejiltalk.org/evacuations-in-armed-conflict-a-fine-line-between-a-life-saving-measure-and-forced-displacement/.

Nabiebu, Miebaka, Eni Eja Alobo, Amarachukwu Onyinyechi Ijiomah ve Roland Okayi Ipuole. "The Israeli-Palestinian Conflict: Implications for the Principles of Distinction and Self-Defence in International Humanitarian Law". *134GNOSI: An Interdisciplinary Journal of Human Theory and Praxis*. C. 7. S. 1 (2024): 134-149.

Özcan, Muhammet (Ed.). *19. UBAK Tam Metin Kitabı.* Ankara: Asos Yayınevi, 2024.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflict (Protocol I), June 8, 1977. International Humanitarian Law Databases. Erişim Tarihi: Haziran 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977?activeTab=.

Protocol on Blinding Laser Weapons (Protocol IV to the 1980 Convention), October 13, 1995. International Humanitarian Law Databases. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/ccw-protocol-iv.

Protocol on Prohibitions or Restrictions on the Use of Icendiary Weapons (Protocol III), October 10, 1980. International Humanitarian Law Databases. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/ccw-protocol-iii-1980.

Robinson, Kali. "What is Hamas?" *Council on Foreign Relations*. Updated on October 17, 2024. Erişim Tarihi: Ekim 20, 2024. https://www.cfr.org/backgrounder/what-hamas.

Sassoli, Marco, Antoine A. Bouvier, Susan Carr, Lindsey Cameron ve Thomas de Saint Maurice. *How Does Law Protect in War: Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*. Geneva: ICRC. 2006.

Swed, Ori. "Where the Bombs Fell: Measuring Compliance with Humanitarian Treaties". *Social Science Research.* C. 110. S. 6 (2023): 102849.

Swiss Confederation Federal Department of Foreign Affairs (FDFA). "International Code of Conduct for Private Security Service Providers". Updated on December 10, 2021. Erişim Tarihi: Temmuz 6, 2024. https://icoca.ch/wp-content/uploads/2022/01/INTERNATIONAL-CODE-OF-CONDUCT_Amended_2021.pdf.

The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR). *International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict*. New York and Geneva: United Nations. 2011.

The Times of Israel. "AG Tells Netanyahu: Ben Gvir Blocking Transfer of Palestenian Terrorists from Contentious Detention Facility". Updated on 7 July 2024. Erişim Tarihi: Ekim 6, 2024. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/ag-tells-netanyahu-ben-gvir-blocking-transfer-of-palestinian-terrorists-from-contentious-detention-facility/.

The United Nations Satellite Centre (UNOSAT). *Occupied Palestinian Territory: Gaza Strip*. Last Updated on December 13, 2024. Erişim Tarihi: Ocak 01, 2025. unosat.org/static/unosat_filesystem/4047/OCHA-OPT_019_UNOSAT_GazaStrip_CDA_01December2024.pdf.

Thies, Cameron G. "Progress, History and Identity in International Relations Theory: The Case of the Idealist-Realist Debate". *European Journal of International Relations.* C.8. S.2 (2002): 147-185.

United Nations (UN). "Humanitarian Response in Gaza 'Completely Dependent' on Palestine Refugee Agency, Relief Chief Tells Security Council, Urging Countries to Restore Funding". UN Meetings Coverage and Press Releases SC/15575. Updated on January 31, 2024. Erişim Tarihi: Mayıs 6, 2024. https://press.un.org/en/2024/sc15575.doc.htm.

United Nations (UN). "The Situation in Israel and Gaza: Legal Analysis'; Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem and Israel". UN General Assembly Report (A/79/232), Updated on October 9, 2024. Erişim Tarihi: Kasım 15, 2024. https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n24/262/79/pdf/n2426279.pdf.

United Nations Human Rights Council. Resolution 36711: Equal Participation in Political and Public Affairs, September 25, 2017, UN Doc. HRC Res. 36/11, *UN*, Erişim Tarihi: Temmuz 6, 2024, https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/g17/279/43/pdf/g1727943.pdf.

United Nations Office for Disarmament Affairs Treaties Database. Last Updated on January 1, 2024. Erişim Tarihi: July 5, 2024. https://treaties.unoda.org/.

United Nations Relief and Works Agency (UNRWA). "Updated oPt Flash Appeal: November 2023". Last Updated on November 9, 2023. Erişim Tarihi: Aralık 12, 2023. https://www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/unrwa_updated_opt_flash_appeal-_amended.pdf.

United Nations Treaty Collection. Last Updated on January 1, 2024. Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024. https://treaties.un.org/.

United States Air Force. GBU-39B Small Diameter Bomb Weapon System. Last Updated on January 1, 2024. Erişim Tarihi: Kasım 11, 2024. https://www.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/104573/gbu-39b-small-diameter-bomb-weapon-system/.

Weiner, JillAllison. "Israel, Palestine, and the Olso Accords". *Fordham International Law Journal*. C. 23. S. 1 (1999): 230-274.

Wille, Belkis. "Interview: Building the Evidence for Crimes Committed in Israel on October 7". *Human Rights Watch (HRW)*. Updated on January 31, 2024. Erişim Tarihi: Temmuz 05, 2024. https://www.hrw.org/news/2024/01/31/interview-building-evidence-crimes-committed-israel-october-7.

World Health Organization (WHO). "oPt Emergency Situation Update, Issue 49". Updated on November 6, 2024. Erişim Tarihi: Kasım 7. 2024, www.emro.who.int/images/stories/Sitrep_49.pdf?ua=1.

Yale Law School Lillian Goldman Law Library. Last Updated on January 1, 2008. Erişim Tarihi: Temmuz 5, 2024. https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/lawwar.asp.

Zwanenburg, Marten. "What Does International Humanitarian Law Tell Us About the Conflict between Hamas and Israel?" *University of Amsterdam Faculty of Law*. Updated on July 4, 2024. Erişim Tarihi: Ağustos 1, 2024. https://www.uva.nl/en/shared-content/faculteiten/en/faculteit-der-rechtsgeleerdheid/news/2024/07/international-humanitarian-law-and-the-conflict-between-hamas-and-israel.html?cb.